

GİRİŞ

Dil açanda ilk defe "ana" söyleyirik biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dersliyimiz.
İlk mahımız laylanı anamız öz sūdūyle
İçirir ruhumuza bu dilde gile-gile.

Bu dil - bizim ruhumuz, eşgimiz, canımızdır,
Bu dil - birbirimizle ehdi-péymanımızdır.
Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi
Bu dil - ecdadımızın bize miras vėrdiyi
Giyetli xezinedir... onu gözlerimiztek
Goruyub, nesillere biz de hediye verek.
Bahtiyar Vahabzade

Bu çalışmamızda 2005 Türkçe dersi öğretim programına göre hazırlanan 6. sınıf ders kitaplarını içinde geçen kelimelerin öğrencilerin kelime hazinelerine ne kadar katkı sağladığını görmek için değerlendirdik. Özgün Yayınları 6. sınıf ders kitabını kelime serveti bakımından değerlendirdik.¹ Bu değerlendirme sonucunda Milli Eğitim Bakanlığının izni ile yayınlanıp ilköğretim okullarında okutulan Özgün yayınlarının Türkçe ders kitabı ile 6. sınıf öğrencilerinin kelime servetini zenginleştirmede öğrenciye kaç kelime sunduğunu tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmada 2004 Türkçe öğretim programına göre hazırlanmış Özgün yayınlarının 6.sınıf Türkçe ders kitabının öğrencilerin kelime servetini artırmada ne derece yeterli olduğunu belirlemek için seçilmiştir.

Çalışmamızda esas aldığımız ve çalışmanın temelini teşkil eden üç önemli ölçüt vardır:

1-Metinlerde kelimelerin sayısı değil, kavramların sayısı önemlidir ve kavramların bu açıdan incelenmesi gerekir.

Kavram Türkçe Sözlükte aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“1 . Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept,nosyon:

"Herkesin kendine özgü bir mutluluk kavramı vardır."- H. Taner.

2 . *felsefe* Nesnelere veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, konsept, mefhum, nosyon.

3 . *halk ağzında* Karın zarı, periton.

¹ Güldane ALTINTAŞ, Yeliz BURSALIOĞLU, **6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**, Özgün Yayınları, Ankara, 2006. (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.06.2006 tarih ve 293 sayılı kararı ile 2006-2007 öğretim yılından başlayarak 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

4. *halk ağzında Tutam, avuç dolusu.*"²

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde de "kavram" buna yakın bir tanımla veriliyor. Doğan Aksan da tanımını, "*nesnelerin ortak özelliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlama*" dır biçiminde veriyor.

Bu tanımlara göre, kavram: Ortak özelliklere dayalı soyut, genel tasarım, imge. Bu tanım bizim "gerçek anlam" kavramımızı tam olarak karşılıyor. "Ağız" sözcüğü, "insanın ağzı", "yol ağzı", "bıçağın ağzı", "ırmağın ağzı" tamlamalarındaki bağlamlarına süreklilik özelliği kazanmış, başka deyişle, kavramsal içeriğe sahip olmuştur. Öyleyse, birincisi, "en yaygın, kavrayımda ilk canlanan, sözlüklerde en başta açıklanan" olması nedeniyle başat anlam; diğerleri yan anlam olmak üzere gerçek anlam salkımını oluşturur. Bu sözcük tek ele alınıp anlamları sıralandığında da bu kavramları düşündürecek; çünkü sözcülerden zamanla özerkleştirdiği bu karşılıkları dile yerleşmiş, kavramlaşmıştır.³

Sedat SEVER, düşünmenin, kavramlarla ve kavramların yerini tutan sözcüklerle yapıldığını belirtir ve Özçelik'ten şu aktarmayı yapar :

*"Genel olarak, dildeki her sözcük yaşantılardan hareketle ulaşılmış olan bir soyutlamanın, bir kavramın ve her soyutlama yani kavram da bir sözcüğün karşılığıdır. Sözcük ile anlamı bir nesnenin iki yüzü gibidir ve bunların ikisi bir bütün oluşturur. Sözcük kavramın yerini tutar; sözcük kavramı, kavram da sözcüğü çağrıştırır"*⁴

Görüldüğü gibi kavram ile kelime arasında çok büyük fark olmasa da birbirlerinin aynısı olduklarını da söyleyemeyiz. Bir kelime bir kavram belirttiği gibi birden çok kelime de bir kavram belirtebilir. Örneğin birleşik kelimeler birden fazla kelimedenden oluşurlar fakat bir varlığı, duyguyu, düşünceyi karşılarlar. Yine deyimler bir kavram belirtirler ancak atasözleri tek bir kavramı karşılamayabilirler. Deyimler konusunda Doğan AKSAN'ın sözleri deyimlerin dil içindeki önemini de vurgulamaktadır:

*"Bir dilin sözvarlığının en önemli öğeleri arasında yer alan deyimler, o dili konuşan toplumun maddi ve manevi kültürünü, algılama, anlatım ve imgelem gücünü nükte eğilimini bütünüyle ortaya koyan sözlerdir."*⁵

² **Türkçe Sözlük**, C. II. ,s. 1243.

³ Nizamettin UĞUR, **Anlambilim / Sözcüğün Anlam Açılımı**, <http://www.nizamettinugur.gen.tr/?act=7&lang=1&textid=65>.

⁴ Sedat SEVER, **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s.61.

⁵ Doğan AKSAN, **Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara,2006, s.96.

Ömer Asım AKSOY' un şu sözleri de deyimleri bir kavram olarak ele almak gerektiğini belirtir:

“*Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır ; düstur niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atasözlünden ayıran en önemli vasıf budur*”⁶.

Bu çalışmada TDK' nın Türkçe sözlüğünde anlamı bulunan her kelime ve kelime grubu bir kavram olarak değerlendirilmiştir.⁷ Ders kitabındaki metinler tek tek incelenip kelime ve kavram sayıları çıkarılmıştır. Bir metindeki kelime sayısının çokluğu o metnin kavram bakımından zengin olduğunu göstermediği için kavram sayısına önem verilmiştir.

- *Harp Akademisinden sınıf arkadaşı General Hayri Bey'e göre Atatürk'ün öğrencilik dönemi çok başarılıydı.*

Yukarıdaki cümlede on üç kelime vardır, ancak bize verdiği kavram olarak baktığımızda bu sayı dokuz düşecektir. Metin incelemesinde öğrencilere, *Harp Akademisi, sınıf arkadaşı, General Hayri Bey, göre, Atatürk, öğrencilik, dönem, çok, başarılı,* kelime ve öbeklerinin anlamı verilecektir.

- *O yıllardaki folklor araştırmaları daha sonra kurulan Folklor Araştırmaları Kurumunun temelini oluşturdu.*

Yukarıdaki cümlede on iki kelime varken, *O , yıl, folklor, araştırma, daha, sonra, kurul-, Folklor Araştırmaları Kurumu, temel oluştur-,* kelimesi olmak üzere dokuz kavram verilmiştir.

- *Adamın talihi dillere destan olmuş.*

Yukarıdaki cümlede beş kelime varken, *adam, talih, dillere destan ol-,* kelimesi olmak üzere üç kavramdan oluşmaktadır.

- *Seçme ve seçilme hakkı Atatürk sayesinde Türk kadınına tanınmıştır.*

Yukarıdaki cümlede dokuz kelime varken, *seçme-seçilme hakkı, ve, Atatürk, sayesinde, Türk, kadın, tanı-,* kelimesi olmak üzere yedi kavram verilmiştir.

Görüldüğü gibi deyimler, özel isimler, birleşik fiiller, bazı terimler ile kalıplaşmış kelimeler ve öbekler (*Harp Akademisi, Folklor Araştırmaları Kurumu, General Hayri Bey, seçme-seçilme hakkı,* gibi) yalnızca bir varlığı göstermektedir.

⁶Ömer Asım AKSOY, **Deyimler ve Atasözleri**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

⁷**Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998

2- Çokanlamlılık dilimizin önemli bir özelliğidir. Dilimizde kelimelerin anlamları kullanıldıkları yere göre değişebilir ve farklı bir kavramı karşılayabilir.

Çokanlamlılık sözlükte şu şeklide tanımlanmaktadır:

*"Bir kelimenin birçok anlam bildirme niteliği."*⁸

Doğan Aksan da çokanlamlılığı şu şekilde tanımlar:

*"Bir dilde bir sözcüğün temel (göstergesel) anlamı dışında yeni yeni kavramları anlatır duruma gelmiş olması dilcilikte çokanlamlılık terimiyle karşılanmaktadır."*⁹

Muhittin BİLGİN' e göre çokanlamlılık şu şekilde tanımlanır :

*" Bir sözcüğün birden çok anlamı içermeye niteliği, birçok anlamı olma durumu ve özelliği çokanlamlılık diye adlandırılır.Birden çok anlamı olan, çokanlamlılık gösteren sözcüklere de çokanlamlı sözcükler denir."*¹⁰

Anlaşıldığı üzere kelimelerin tek anlamı vardır diyemeyiz onları yerine göre farklı anlamlarda da kullanabilmekte ve her yeni anlamda yeni bir kavramı karşılamaktayız.

- *"Sıkı sıkı kucakladı ve öylece kaldı."*- T. Buğra.
- *"Arabada yalnız dört çocuk kalmıştı."*- O. C. Kaygılı.
- *"Hemen karargâha yerleşmezsem ne geri dönebilir ne de otele kalabilirdim."*- F. R. Atay.
- *"Tam beş sene benimle beraber kaldı."*- S. F. Abasıyanık.
- *"O aileden bir bu çocuk kaldı."*
- *"Kısa bir süre tezgâhın önünde kaldı."*- N. Cumalı.
- *"Çocukların içinde kalanlar da var geçenler de."*

Yukarıdaki cümlelerde kal- fiili yedi farklı anlamda kullanılmış ve hepsi de farklı birer kavramı belirtmiştir.

- *"Her görevi ayırım gözetmeden aynı titizlikle yapmak başarının sırrıdır."*- Ç. Altan.
- *"Durgun sular sıtma yapar."*
- *"Bozulan saatimi saatçi yaptı."*
- *"Ayrıca terbiye edeceğim, onu yaman bir polis köpeği yapacağım."*- R. H. Karay.

Yukarıdaki cümlelerde yap- fiili dört farklı anlamda kullanılmış ve hepsi de farklı birer kavramı belirtmiştir.

⁸ **Türkçe Sözlük**, C.I, s.497.

⁹ Doğan AKSAN, **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004, s.65.

¹⁰ Muhittin BİLGİN, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.29.

3-Bir metinde aynı kelime ve öbekler birkaç yerde geçmekte; hatta defalarca kullanılmaktadır. Kelime serveti yönünden metindeki tekrarların bir önemi yoktur. Bu tekrarlar metnin akıcılığını da olumsuz yönde etkiler. Metin incelemesinde kelime serveti bulunurken tekrar edilen kelime ve öbekler değil, çeşit olarak kullanılan kelime ve öbekler sayılmalıdır. ¹¹

- Kitaptaki kelime ve öbekler, her hücreye birer tane gelecek şekilde excel formatında yazıldı. Kavramlardan çekim ekleri çıkarıldı ve sözlükte buldukları şekliyle yazıldı.
- Kelime ve öbeklerin hangi anlamda kullanıldıkları, TDK' nın Türkçe sözlüğünden bulunarak karşılıklarına yazıldı. Deyimleri bulmak için "Türk Atasözleri ve Deyimleri"¹⁴ ile "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü"¹² kullanıldı. Anlamlar, anlam sütununa 1,2,3,5,15,36 vb. şeklinde kodlandı. Deyimler Dy., mecazlar Mec., özel isimler Öz.İs., terimler Ter. şeklinde kısaltıldı.¹⁶ Temel anlamlar 1. anlam olarak kodlandı. Yan anlamlar ise sözlükteki sıraya uyarak 2,3,4,5 vb. şekliyle kodlandı. 2 olarak kodlanan kavram 1.yan anlamda, 3 olarak kodlanan kavram 2. yan anlamda, 4 olarak kodlanan kavram 3.yan anlamda kullanılmıştır.Daha sonra deyimler, mecazlar, özel isimler ve terimler sıralanmıştır. Görünüşte kolaylık olması için çeşit olarak kullanılan kelime ve öbeklerin karşısına " * " işareti konmuştur. Son olarak incelenen her metin ve metin altı çalışmasının değerlendirme tabloları altlarında verilmiştir. Tabloda, sözcük sayısı, kavram sayısı, yinelenen kavram sayısı, çeşit kavram sayısı ve çeşit kavram sayısının toplam kavram sayısına oranı verilmiştir. Anlam sırası AS, çeşit kavram sayısı ÇKS, yinelenen kavram sayısı YKS, toplam kavram sayısı TKS şeklinde kısaltılmıştır.
- Sözlükte ve deyimler sözlüğünde yer almayan öbekler anlam ve yapı bakımından benzerleri bulunarak değerlendirildi.
- Tarih bildiren kavramlar dizine konmadı. 1899, 1902 gibi.
- Çekimli fiiller çekim ekleri çıkarıldıktan sonra dizine kondu. *Övmüşler*, *öv-*, şeklinde yazıldı. *Alıştılar*, *alış-* şeklinde yazıldı. İsim-fiil eki alarak cümlede isim olarak kullanılan kelimeler ise aynen alındı. *bekleme*, *sunuş*, *gösteriş*, gibi.
- Sıfat-fiil ve zarf-fiil eki almış kelimeler ise kök veya gövdeleri ile dizine alındı. *gel-diğinde*, *gel-* şeklinde, *sus-up*, *sus-* şeklinde, *yaz-an*, *yaz* şeklinde yazıldı.

¹¹ Ahmet Deniz Baysal, **7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Serveti Bakımından Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2007

¹² Ömer Asım AKSOY, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

- Sıfat-fiil eki aldıkları halde adlaşan kelimeler ise olduğu gibi alındı. *çalışan, tanıdık* gibi.
- Ben, biz, şişe gibi eşsesli kelimeler ise sözlükteki gibi ben(III), biz(II), şişe(I) şekilleriyle yazılmış ve anlamları bulunmuştur.
- *mi, mi, mu, mü*, soru eki, gruplandırmada kolaylık olması için “*mi*” olarak alınmıştır. Soru ekinin dizine alınmasının nedeni birden fazla anlama karşılık gelmesindedir.
 - ✓ *Bu sözü bilerek mi söyledi?*
 - ✓ *Derin mi derin bakışları ile çevresindekileri büyüledi.*
 - ✓ *Bu işi yaptın mi tamamdır artık.*
 - ✓ *Bu testi de çözdün mü konuyu daha iyi anlarsın.*
- *da, de* şeklinde yazılan bağlaç, gruplandırmada kolaylık olması açısından “*de*” olarak alınmıştır. Bu bağlacın dizine alınma sebebi birden çok anlama karşılık gelmesindedir.
 - ✓ *O filmi ben de seyrettim.*
 - ✓ *Çocuğun okuduğu şiir de şiirdi hani.*
 - ✓ *Sen sınavı kazanacaksın da ben göreceğim.*
 - ✓ *Okula kadar geldin de bir selam vermedin.*
- *Güzel Sanatlar Fakültesi, Harp Akademisi, Musiki Muallim Mektebi, Gazi Paşa, Celal Bey, Kahya Efendi*, gibi özel isimler bir kavram olarak alındı.
- Bu çalışmalardan sonra, anlamları bulunan, sıralanan kelime ve öbeklerden çeşit olarak kullanılanların karşısına “*” işareti kondu.
- Değerlendirme tablosunda metindeki kelime sayısı, kavram sayısı, kelime ve öbeklerin kaçınıcı anlamda kullanıldıkları, oranları gösterildi.
- Sırasıyla; metne göre sıralama, anlam sırasına göre sıralama ve değerlendirme tablosu çalışmaya konuldu.
- İkinci bölümde ise metinlerdeki kelime ve öbekler birleştirilerek sıralandı. Bütün metinlerdeki kelime ve öbekler sıralanarak ders kitabının kelime serveti ortaya konmaya çalışıldı.

Sonuç bölümünde ise tablolar dikkate alınarak değerlendirmeler yapıldı.

I. BÖLÜM

KAVRAM ALANI

I.DİL

İnsanlar birbiri ile sürekli iletişim halindedir. Duygularını, düşüncelerini dil yoluyla aktarırlar. Dil insan için çok önemli bir araçtır çünkü hiçbir canlıya verilmemiş bu sistemli anlatım aracı sadece insana has bir iletişim aracıdır. Fakat dil, sıradan bir iletişim aracı değildir. Sistemli sesler örgüsüdür ve canlıdır. İnsanların anlaşmasını sağladığı gibi anlamlandırmasını da sağlar. İnsanın en önemli özelliği olan dil onu diğer bütün canlılardan üstün kılar çünkü o dili sayesinde anladıklarını paylaşma imkanı bulur.

Dil, kültürün özellikle sözle yaşatılan manevi değerlerin önemli bir taşıyıcısıdır. Onun, gösterge olarak kullanılma gibi bir özelliği dolayısıyla maddi kültür unsurlarını taşıma fonksiyonu da ulunmaktadır. Bu bakımdan, devamlılığı sağlama düşüncesinden yola çıkan her insan genç kesimlere kültür öğretimini veya gelecek kuşaklara kültür aktarımını planladığı zaman dili malzeme olarak kullanmayı da düşünmüştür. Bu nedenle dil, yalnız bugüne ait değildir, o hem geçmişe hem bugüne hem de geleceğe ait bir iletişim aracı olarak bilinir ve olağanüstü değerleri bulunan mucizevi bir buluş olarak da değerlendirilir.¹³

TDK'nın çıkarmış olduğu sözlükte dil şu şekilde tanımlanır:

“İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.”

Muharrem ERGİN de dili şu şekilde tanımlar:

“İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.”¹⁴

Mehmet BAŞTÜRK dil hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarır:

“Dil, insanlığı var olduğu andan itibaren tamamen kuşatan ve insanlığın olmazsa

¹³ Walter PORZİG, **Dil Denen Mucize**, (çev: V. ÜLKÜ), Ankara, 1985, s.7.

¹⁴ Muharrem ERGİN, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayım/Basım, İstanbul, 1998, s.3

olmazlarından bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında toplumların oluşumunda, kültürlerin taşınmasında ve insanlar arası iletişimin sağlanmasında en önemli dizgeli araç olma özelliğini korumaktadır.”¹⁵

Tahir Nejat GENCAN ise ;

“Duygu ve dilediklerimizi anlatmaya yarayan imlerin en daha çok ses imlerinin hepsine birden dil denir.”¹⁶ biçiminde tanımlamaktadır.

Tahsin Banguoğlu da:

"Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle, başla, gözle, kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimiz anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dildir.

Konuşma (parole) kişi oğluna vergi olan ve insan hayvandan ayıran bir yüksek işleyiştir(function). İnsan konuşma yeteneği ile doğar. Fakat dil doğuştan bilinmez. Çocuk içinde yaşadığı topluluğun dilini, anadilini (langue maternelle) uzun bir çıraklık devresi süresince öğrenir. Aslında her dil (langue) bir insanlar topluluğu arasında binyıllar boyunca gelişerek meydana gelmiş bir sosyal kurumdur"¹⁷ şeklinde tanımlar.

Fuat Bozkurt,

“Dil, evreni algılayış ve yansıtmanın ses, sözle göstergesidir. Evren sonsuz ve devingendir. Kişioğlu evreni bilinci ile algılar, dili ile yansıtır. Kişioğlu evreni algılama ve yansıtması ölçüsünde dili güçlüdür. Bu bakımdan dil, kişinin evrene açılan aydınlığıdır”¹⁸ şeklinde tanımlar.

Tanımlardan hareketle denilebilir ki dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan canlı bir varlıktır. Seslerden örülü bir sistemdir. Kendi başına bir kimliği vardır. Kendine göre kuralları vardır ve bu kurallar üzerine kurulmamıştır, bu kurallar zamanla ortaya çıkmıştır. İnsanın sosyalleşmesini sağlayan yegane araçtır ve dil hayatımızın her alanında varlığını gösterir. Bugünün içinde bizi birbirimize bağladığı gibi geçmişle aramızda da köprü vazifesi görmektedir. Toplumların kültürlerinin aktarılmasını sağlamaktadır.

Dilin en önemli vazifesi düşünceyi aktarmadır. İnsan düşünen bir varlık olması ile diğer canlılardan üstün tutulmuştur. Bu üstünlüğünü düşüncelerini paylaşarak da göstermiştir ve

¹⁵ Mehmet BAŞTÜRK, **Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadil Olarak Edinimi**, Pegem A Yayınları, Ankara, 2004, s.5.

¹⁶ Tahir Nejat GENCAN, **Dilbilgisi**, Ayraç Yayınları, Ankara, 2001, s.21

¹⁷ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK, Ankara, 1986, s.9.

¹⁸ Fuat Bozkurt, **Türkiye Türkçesi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s.5

düşünceyi paylaşmanın en önemli aracı olarak da dili kullanmıştır.

Berke VARDAR'ın deyişiyle “Söz gelip geçici, dil sürekli. Elbette sözsüz bir dil, dilsiz bir söz düşünülmez.”¹⁹

“İnsan düşünen bir varlıktır ve düşünme dil ile olur. Düşünme, olaylar ve varlıklar arasında bir bağ kurmadır. İnsan, konuşabilen tek varlık olduğu için düşünebilen tek varlık da yine insandır. Düşünme ‘sesli bir konuşma’, varlık ve hareketler-kavramlar arasında bir ilişki kurma demektir. Varlık ve hareketleri düşünce alemine dil taşır. Bu yüzden düşünce olmadan dil olmaz ama dil olmadan da düşünce olmaz.

Düşünce, soyut bir kavramdır, onu yalnızca dil ile dışarı vurup belli bir şekle büründürmek mümkündür. Dil, bu yüzden düşüncenin kalıbıdır ve soyut kavramları ancak dil ile somutlaştırabiliriz. Dil, bir taraftan düşünce sonucu meydana gelirken bizzat kendisi de düşünceyi oluşturmaktadır.”²⁰

Bir diğer anlayışa göre de düşünce kendi ifadesini dilde bulduğu için bir anlamda insan dilinin izin verdiği ölçüde çevreyi görebilmektir.²¹

Dil insan benliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan zekasının, insanda sınırı çizilemeyen duygu ve düşünce kabiliyetinin sonuçları kendi benliğinin dışına ancak dille aktarılabilir. Bu bakımdan dil ile düşünce iç içe girmiş durumdadır. İnsan dil ile düşünür. Dilin gelişmesi düşünceye, düşüncenin gelişmesi de dile bağlıdır.

Dil ve düşünce birbiriyle uyumlu bir gelişme gösterir. İnsanın dili geliştikçe düşünce ufku da gelişir. İnsanın dili ve zekası dilinde ve dil ürünlerinde karşımıza çıkar. Bir insanın düşünce dünyasını konuşmasından anlayabiliriz; biz de konuşmalarımızı düşünce dünyamızın elverdiği ölçüde ayarlayabiliriz.

Dil her şeyden önce sosyal ve millî bir varlıktır. Fertlerin üstünde, bir milleti ilgilendirir. Bütün bir milletin duygu ve düşünce hazinesini teşkil eder. Bir milleti ayakta tutan, fertleri birbirine bağlayan, sosyal hayatı düzenleyen ve devam ettiren, millî şuuru besleyen bir unsur olarak dilin oynadığı rol çok büyüktür. Bağımsızlığın temeli millî şuurdur. Millî şuurun en kuvvetli kaynağı ise dildir. ²²

¹⁹ Berke VARDAR, **Dilbilim Yazıları**, Multilingual, İstanbul, 2001, s.34.

²⁰ Begüm MÜTEVELLİOĞLU, **İnsana Has Bir İletişim Sistemi; Dil, İnsanın Kaderi; Düşünme, Anlaşılması Güç Bir Muamma; İnsan...**, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/desenyazilari/1sayi/begum.html>

²¹ Ayhan SEZER, **Türkçe Öğretimi ve Sorunları**, s. 103.

²² Dil-Kültür/Türk Dili, <http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>

Düşünceyi aktarmada dil ne kadar önemliyse bu önem toplumları yaklaştırmada da söz konusudur. Aynı zamanda toplum içinde insanların düşünceleri dil yolu ile şekillenir çünkü dil sayesinde düşünceler paylaşılır ve toplumsal düşünce ortaya konulur.

Toplumsal düşünceler bir toplumun ya da toplumsal kesimin gereksinimlerinden doğar. Bu toplumsal düşünceler, toplumsal yaşamda etkin olarak işlev görürler. Bu toplumsal düşüncelerdir kültürün sürekliliğini sağlayan.

Ulusları birbirlerinden farklı kılan unsurlar:Dilleri, kültürleri, düşünceleri, dinleridir. Bunlar o ulusların toplumsal ortağıdır yani ulusun bireyleri bu ortak payda da birleşir ve bu toplumdaki bireye gelindikçe bunlar farklılık gösterebilir. Bir ulusun dilinde olumlu yönde bir değişim arzulanır ve bu ancak o toplumun üretkenliğiyle sağlanır. Kültürün zarar görmemesi, düşüncelerin toplumca üretilmiş olmasıyla yani çözümlerin toplumun kendisi tarafından çözülmesi ile sağlanır.

Görüldüğü gibi dil, düşünce, kültür ve de toplum birbiri ile iç içedir. Bu unsurlardan herhangi birinin değişmesi insanın ardından da toplumun değişmesi demektir. Buradan hareketle toplumun özerkliği kendi düşüncesini kendi diliyle oluşturması ile sağlanır ve ancak gelişir.

Dilin kültür ilişkisini incelediğimizde de dilin kültür aktarımında çok önemli olduğu görülür.

Dil, milli hafızanın, milli hatıraların, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddi ve manevi değerlerin, bütün buluş ve yaratışların ortak hazinesidir. Millet denilen insan topluluğunun en önemli sosyal varlığıdır. Kültürün ilk ve temel unsurudur.

“Dille düşünce gibi dille kültür de birbirinde ayrılması mümkün olmayan iki yapışık ikizdir. Daha çok ulusal düzeyde düşünülen kültür, dil aracılığıyla aktarılır, geleceğe taşınır. Bu nedenle anadili öğrenme bir başka açıdan ulusal kültürü de edinmedir”²³ der Mustafa CEMİLOĞLU.

Sadık TURHAL’ın deyimiyle kültür “*Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen; zamanın ve ihtiyaçların doğurduğu, şuurlu tercihlerle, manalı ve zengin bir sentez oluşturan; sistemli ve sistemsiz şekilde nesilden nesile aktarılan; bu suretle her insanda mensubiyet duygusu, kimlik şuuru kazanılmasına yol açan; çevreyi ve şartları değiştirme gücü veren; nesillerin*

yaşadıkları zamana ve geleceğe bakışları sırasında geçmişe ait atıf düşüncesi geliştiren; inanışların, kabullenişlerin, yaşama şekillerinin bütünüdür.”²⁴

Mehmet KAPLAN ise, bir toplumda, tabiatın dışında, insan elinden ve dilinden çıkma her şey kültür kavramı içerisine girer diyerek kültürü tanımlar.

“Kültür, bir topluluğu, bir milleti millet yapan , onu başka milletlerden ayıran hayat tezahürlerinin bütünüdür. Bu hayat tezahürleri her milletin kendine has olan millî değerleridir.” diyen M. ERGİN için de kültür toplumdan bağımsız düşünülemez.

Görülüyor ki bütün tanımlarda millet ve milleti meydana getirme, fertler arasındaki ilişkiler, tabiata hakim olma, tarihi bağ gibi pek çok özellik kültüre ait olarak ifade edilmektedir. Demek ki milleti millet yapan maddî-manevî değerlerin hepsine kültür diyoruz.²⁵

Doğan AKSAN da dilin toplumsal yönünü şöyle ifade eder :

“Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dilbilim incelemeleriyle, bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları elde edebiliriz.”²⁶

Bir toplumun kültürü onun maddi manevi bütün değerleridir. Bu da toplumun bir nevi kimliği hükmündedir ve bu kimliği kalıcı yapan da dildir. Dil kültürün toplum içinde ve toplumlar arasında aktarımını, taşınmasını aynı zamanda gelecek kuşaklara da taşınmasını üstlenir. Dil bu yönüyle bozulan toplum ve kültür yapısından etkilenir de. Çünkü dil düşünce ile vardır, düşünce toplumun içinden doğar, toplum maddi-manevi değerleri ile kültürü meydana getirir. Görüldüğü gibi birbiri ile sıkı ilişkisi olan toplum, düşünce ve kültürü dil ayakta tutmaktadır. Buna bağlı olarak da toplumun bozulması kültürün bozulması ve beraberinde dilin bozulması demektir. Bu çerçevede en büyük iş eğitimcilere düşmektedir

²³ Mustafa CEMİLOĞLU, **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Alfa Yayıncılık, Bursa, 2001, s.15.

²⁴ **Dil-Kültür**/Türk Dili, <http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>

²⁵ **Dil-Kültür**/Türk Dili, <http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>

²⁶Doğan AKSAN, **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004, s.65.

çünkü dili toplum ayakta tutar, toplumu ise eğitim. Dili korumak, toplumun ve kültürün korunmasını da sağlayacaktır.

Bir milletin bütün tarihi boyunca edindiği kültürü, değer yargılarını ve hayat tecrübelerini sinesinde toplayan, onu koruyan ve yaşatan "kutsal bir hazine" olan dil, sadece iletişim aracı olarak düşünülmemelidir. İletişim aracı olma niteliği yanında dilin hem fert ve hem de millet için daha önemli olan yönü kültürel kimliği belirleyici ve koruyucu olan yönüdür. Milletin iç dünyasını, ruhunu yansıtan dil, kişilerin mensubiyetlerinin, milletlerine olan bağlılıklarının da belirleyicisidir. Kişiyle kendi milleti arasındaki en sağlam bağ dildir. Kendi milletine bağlılığının devamı, anadilin bilinçli bir şekilde yeterince öğrenilmesi ve kullanılabilmesi ile mümkündür. *"Toplumun millet olarak yaşayıp devam edebilmesi de buna bağlıdır. Eğitim bu sonucu sağlıyorsa millet devam eder; sağlamıyorsa çözülür. Ekonomik başarılarla zenginleşmiş fertler, millî dil ve kültür bilinci taşımadıkları takdirde, başka devletlerin uydusu olmayı rahatlıkla isteyebilirler, yabancı bir dil ve kültürü hiç kaygı duymadan kendi dil ve kültürlerinin önüne geçirebilirler."* (Ercilasun, 2000; s.203-207)²⁷

Atatürk, bu gerçekleri şu sözlerle dile getirmektedir: *"Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişâfında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla islensin."*

Yine Atatürk, *"Biz doğrudan Milliyetperveriz ve Türk Milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk Topluluğudur. Bu topluluğun efradı, ne kadar Türk Kültürü ile meşbu olursa, o topluluğa dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur."* Sözleri ile dil-kültür ilişkisini önemle vurgulamıştır.

Mehmet KAPLAN' ın da söylediği gibi *" Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurlar alır. Her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir. Dile bu mana ile bakılırsa mana kazanır."* (Kaplan, 1996:140)

Alemdar YALÇIN, dilin, bir toplumun kültürünün oluşmasında en önemli unsurlardan biri olduğunu söyler ve devam eder :

²⁷ A. Üstüner, *Anadille Eğitim ve Türkçe*, Birses, 2003

*“Dil olmadan kültür oluşmamaktadır. çünkü dil insanlar arasında iletişimin, anlaşmanın, yardımlaşmanın ve paylaşmanın temel unsurudur. Toplumu oluşturan bireylerin bir arada yaşama iradesi de ortak bir dille olmaktadır. İnsanlar aralarında anlaşma istek ve arzularını zenginleştirdikçe kullandıkları dili de geliştirebilmektedirler Bu yüzden dilin insanları bir arada tutan, anlaştıran büyük bir güç olduğu görülmüştür. Bu da kültürün ana yapı taşlarından birinin dil olduğunu gösterir”.*²⁸

Görüldüğü gibi toplumu toplum yapan onu tarih içinde var eden diğer toplumlar arasında belirgin farklarla yükselmesini sağlayan en önemli unsur dildir. Dil toplumun da toplumun değeri kültürün de belkemiğidir. Dilin korunup zenginleştirilmesi toplumun yükselmesi, zenginleşmesi anlamına gelmektedir. Yine dilin bozulması, toplumun bozulması ve değer kaybetmesi demektir. Çünkü dil, bozulmadan etkilenen en önemli organdır ve bu bozulma diğer önemli organlarında işlevinin bozulması anlamına gelmektedir. Toplumun ilerlemesinin ilk işareti de yine dilde görülür.

Konfüçyüs'e sordular: "Bir ülkeyi yönetmeye çağrılıydınız yapacağınız ilk iş ne olurdu?" Büyük filozof, şöyle cevap verdi: Hiç kuşkusuz, dili gözden geçirmekle işe başladım. Şöyle ki: Dil kusurlu olursa, sözcükler düşüncüyü iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa, töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk, ne yapacağını, işin nereye varacağını bilmez. İşte bunun içindir ki dil, çok önemlidir!"

II. SÖZ VARLIĞI

Bugün dünya çapında bilinen yaklaşık 6.800 dil vardır. Bu dillerin yaklaşık 2.200 adedinin yazılı şekilleri olup, geri kalan diller yalnızca konuşulmaktadır.(bkz. Protran,2006)²⁹ Bütün bu diller dünyayı kendi bakış açılarına göre yansıtır ve varlıklara bu bakış açılarına göre adlandırma yaparlar.

Bu dillerin ise bir kısmının kapsamlı olduğu söylenebilir ve bir dilin diğer diller arasında kapsamı ve gücünü ancak o dilin söz varlığı ortaya koyar. Çünkü dilin en somut verilerine söz varlığı sayesinde ulaşılabilir. Dil büyük bir güçtür ve bu gücün de dayanakları vardır ve bu dayanakların başında söz gelir.

²⁸ Alemdar YALÇIN, **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.28.

²⁹ www.pro-tran.com/tr/Sprachen-Informationen/Sprachen-Informationen

Türkçede söz varlığı, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, söz hazinesi, kelime serveti veya kelime hazinesi şeklinde karşımıza çıkan kavram, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde söz varlığı:

“ Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler. ” şeklinde tanımlanırken,

Doğan AKSAN söz varlığını “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz.

Sözvarlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar-ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.”³⁰

Mesiha TOSUNOĞLU söz varlığı hakkında şunları söyler :

“İnsanın doğduğu andan itibaren karşılaştığı ve çevresinde hazır bulduğu kelimeler, bu kelimelerin çağrıştırdığı kavramlar, kelimelerin oluşturduğu kalıplaşmış ifadelerdir.”³¹

Bir dilde var olan veya bir kişinin, bir topluluğun kullandığı kelimelerin bütünü.(Topaloğlu, 1989:99); Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir toplumun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.(Korkmaz, 2003:144)

“Sözcük hazinesi (Fr. Vocabulaire; ng. Vocabulary; Alm. Wortshatz) (Derl. söz hazinesi) Bir dildeki sözcüklerin bütünü.” (Hatiboğlu, 1982: 111).

“Söz varlığı (İng. Vocabulary; Alm. Wortshatz, Wortbestand; Fr.Vocabulaire) Bir dilde bulunan yerli ve yabancı bütün sözcüklerin oluşturduğu bütünlük.” (Hengirmen, 1999: 342).

“Çok genel bir bakışla dillerin sahip olduğu sözcüklerin tümüne söz varlığı diyoruz. Bu bağlamda sözcük dağarcığına da bir tür kişisel söz varlığı demek yanlış olmayacaktır.” (Beyreli vd, 2005: 138)

“Bir dilin söz varlığı içinde özellikle o dile özgü anlatım yollarının en tipik taşıyıcıları

³⁰ Doğan AKSAN, **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004, s.7.

³¹ Mesiha TOSUNOĞLU, “**Kelime Servetinin Eğitimdeki Yeri ve Önemi**” (<http://www.meb.gov.tr>).

olarak düşünölen deyimler, dilde çekici anlatım özelliği taşıyan, kelimelerin çoğu kez gerçek anlamından uzaklaştığı kalıplaşmaları içerir. Deyim nitelikli söz kalıplaşmaları, bir durumu ve bir davranışı çeşitli benzetmeler ve aktarmalarla daha güçlü ve daha ilginç bir biçimde anlatmaya yararlar. Bir başka deyişle dildeki kelime kadrosunu ustaca kullanarak değişik yapılarda değişik anlatım yollarını ortaya çıkararak dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunurlar.” (Şahin, 2004: 2).

Biz çalışmamızda, söz varlığını “bir dilin sözlerinin bütünü.”, söz dağarcığını da “Bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü.” karşılığı ile kabul etmekteyiz. Çalışmamıza konu olan ders kitabının da sahip olduğu sözleri de bu nedenle ‘söz varlığı’ terimi ile karşılamayı uygun gördük.

III. KİŞİSEL SÖZ VARLIğI

İnsan düşünürken de konuşurken de yazarken de kelimeleri kullanır. Kullandığı ve bildiği kelimeler kadardır insan. Kendini ifade edebildiği kadar düşünür aslında ve bunu kelimeler sağlar. Dünyaya açılan penceredir dil ve pencereden gördükleri de onları ifadesi de kelimelerledir. İşte bu noktada kişinin sahip olduğu söz varlığı onun dünyaya bakışını ve yorumlayışını gösterir. İnsanın bakış açısını ve yerini belirleyen de budur.

Mehmet KAPLAN’ın Hisar dergisinde kompozisyon üzerine yazdığı yazısında dilin malzemesi olan kelimelerin önemli olduğunu “*Karışık bir taş, demir ve cam yığıını bir araya geldi mi, bir mimari eseri vücuda gelmez. Yapı için elbette buna benzer malzemeye ihtiyaç vardır. Fakat mimari, her şeyden önce, bir düzendir. Her taş bir planın içinde yerli yerine konulunca bina göklere yükselir ve bir saadetin şarkısını söyler.*” Sözleri ile dile getirir. Yani kelimeleri yerli yerinde kullanmak çok önemlidir.

Harfler seslerin işaretleridir. Kelimeler ise seslerden mürekkeptir. Yazılı veya sözlü işaretlerle, göz önünde bulunmayan her şeyi göz önüne getirebilir, ölüleri diriltebilir, ağaçları konuşturabilirsiniz. Bu büyü değildir de nedir? ³²

Mehmet Kaplan dilin büyüünü bu şekilde anlatıyor.

³² Mehmet KAPLAN, **Kültür-Dil,Dergah Yayınları**, İstanbul, 1996, s.137.

*Dili büyüklü kılan, harf dolayısıyla sözcük dediğimiz bir takım şekillerin, bütün bir dünyayı anlatmadaki gücüdür. O şekillere koca bir dünyayı sığdıran, dile değer katan ise o dili konuşan insanlardır.*³³

Dili güzel kullanmak elbette önemlidir ve insan bu işi sözcükler olmadan başaramaz. Sözcükleri güzel kullanmak önemlidir; ama sözcükleri değerli olmayan, bu hazineye sahip olamayan bir dilden de ustaca eserler beklenemez. “Yazarların, şairlerin birbirine karşı üstünlüğünü meydana getiren önemli nokta bu kelime hazinesidir.”³⁴

İnsanın söz dağarcığına şekil veren yaşadığı toplumdur ve insan bundan bağımsız bir söz dağarcığına sahip olamaz. Bu durumda toplumun kullandığı sözcükler değer kazanır çünkü dilin hazinesini belirleyen toplumdur.

Toplumumuzda da farklı insanlar ve farklı yaşamlar vardır ve bu kişilerin söz dağarcığını da etkilemektedir. Yaşanılan çevre ilgiler o kişinin sözcük dağarcığını şekillendirir. Ege Bölgesinde patates işi ile uğraşan bir köylünün patates türlerinin adlarını şehirde yaşayıp öğretmenlik yapan bir kişiden daha çok bilmesi de doğaldır.

Sedat SEVER, söz varlığı ile okuma arasında önemli bir ilişkinin olduğunu söyler:

*“Okullardaki öğretim - öğrenme sürecinde yazılı kaynaklardan yararlanma önemli bir yer tutar. Okuma, gözlem ve düşünce gücü ile birleşince sözlü ve yazılı anlatım da güç kazanır. öğrencilerin, okuduklarını ve dinlediklerini tam ve doğru olarak anlaması ; anladıklarını, düşünüp tasarladıklarını söz ve yazı ile etkili biçimde anlatması, büyük ölçüde sözcük dağarcıklarının zenginliğine, bu dağarcığın zenginliği de okuma etkinliğine bağlanabilir. öğrenmenin, özellikle sınıf öğretiminde büyük ölçüde okumaya bağlı oluşu söz dağarcığı öğrenme ilişkisini etkili kılmaktadır. Bloom tarafından yapılan araştırmalarda (Özçelik, 1988, s.15) okuma sözcük dağarcığının, öğrenmenin ön koşullarından biri ve belki de başlıcası olduğu şeklinde bir sonuca ulaşılmıştır”*³⁵

Celal DEMİR bu konuyla ilgili olarak şunları söyler :

“Temel söz varlığı, kişisel kelime serveti, aktif / pasif kelime serveti, eğitim düzeyi ve yaş gruplarına göre kişisel kelime servetinin alt ve üst sınırları gibi konularda henüz bir literatür oluşturamadığımızı; hatta bu konuyla ilgili kavramlara yeni terimler bulunamadığını

³³ Hilal ARSLAN-KUTLU, **MEB İlköğretim 6., 7. Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s. 45.

³⁴ M. Nihat ÖZÖN, **Kelime Hazinesi**, İlköğretim, 19(367), s.5

³⁵ Sedat SEVER, **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s.15

da belirtmemiz gerekiyor.”³⁶

Doğan AKSAN da:

“Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğitimi hep sözvarlığının incelemesiyle ortaya çıkar. Kısacası, dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektir.

Bir dilin sözvarlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.”³⁷

“Kişinin çok sözcük bilmesi, çok kavram tanınması ve çok bilgi kazanmış olması demektir. Çeşitli konuları öğrenmeye ilgisi olanların sözcük öğrenmeye de ilgi duydukları saptanmıştır. Dinlenenin, okumanın anlaşılması da sözcükleri ses, yazım ve anlam yönlerinden tanımakla gerçekleşir.”³⁸

Görüldüğü gibi sözvarlığı kişinin kendini ifadesinde çok önemli ve dünyayı algılamasında da bir o kadar önemlidir.

A) Aktif ve Pasif Sözvarlığı

Günümüzün en büyük sorunlarından biri ilk ve orta dereceli okullarda öğrencilerin anadilini yetersiz kullanmasıdır. Bu konuda sorun yaşadıkları ve başarısız oldukları herkesçe bilinen bir gerçektir. Öğrencilerimiz kendilerini ifade etmede büyük sorun yaşamaktadır. Yazarken ve konuşurken sınırlı sayıda kelime kullandıkları için kendilerini ifadeleri son derece eksiktir ve bunun sıkıntısını çok fazla yaşamaktadırlar.

Bu durumun temel nedeni anlatımda kullanacakları kelimeleri bilmemektir. Bu sorun da bizi kişilerin sahip oldukları ve sahip olmadıkları söz dağarcığı meselesine götürmektedir. Söz dağarcığımız, anlamını bilip gündelik hayatımızda kullandığımız sözcüklerle, anlamını az çok bilmekle beraber sıkça kullanmadığımız sözcüklerden oluşur.(Beyreli vd, 2005: 137) Bu durumda karşımıza iki kavram çıkar: Aktif söz dağarcığı ve pasif söz dağarcığı.

“Bir kişinin, konuşmalarında ve yazılarında anlamını bilerek kullandığı sözcüklerin toplamına ‘aktif söz dağarcığı’ ; kişinin okuduğu ve işittiği zaman anlamını çıkarabildiği; ama kendi cümlelerinde kullanamadığı sözcüklerin toplamına ise ‘pasif söz dağarcığı’ denmektedir.”³⁹

³⁶ Celal DEMİR , **Türkçe/ Edebiyat Öğretimi ve Kişisel Kelime Serveti**, Milli Eğitim Dergisi, 2006.

³⁷ Doğan AKSAN, **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004

³⁸ Beşir GÖĞÜŞ, **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Gül Yayınevi, Ankara, 1978, s.360.

³⁹ İdris KARAKUŞ, **Metinlerle Anadili Öğretimi**, Bilge Dergisi, 10, 1996

*“Pasif söz dağarcığı, bireyin dinlerken, okurken anladığı, anlamını bildiği sözcüklerden, aktif dil ise bireyin konuşma eylemlerine yansıyan sözcüklerden oluşur.”*⁴⁰

Günlük hayatta kullanmadığımız fakat anlamını az çok bildiğimiz bir takım sözler de vardır. Bunlar pasif söz dağarcığımızın içindedir. Anlamını bildiğimiz ve günlük hayatta sıkça kullandığımız sözler ise aktif söz dağarcığımızı oluşturur.

Aktif söz varlığı Musa ÇİFTÇİ tarafından şöyle tanımlanmaktadır :

*“Duygu, düşünce, hayal, merak ve kabullerimizi aktarmakta kullandığımız kelimeler ise aktif kelime servetimizdir. Türkçe öğretiminde önem taşıyan da aktif kelime servetinin geliştirilmesi; öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri ve kendilerine ifade edilenleri doğru anlamalarına yarayacak bir kelime servetine sahip olmalarıdır”.*⁴¹

*“İnsanın yaşı, öğrenim düzeyi, yaşadığı bölgenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmışlık seviyesine göre kişisel söz dağarcığının ne kadar olması ve hangi sözcüklerden oluşması gerektiği konusunda belirlenmiş bir kriter yoktur. Ders programlarında da öğrencilerin sınıflarına göre sahip olması istenen söz dağarcığı aralığı belirtilmemiştir. Hedef belli değilse yapılan ölçme ve değerlendirme de geçerli ve güvenilir olamaz.”*⁴²

Mukim SAĞIR, bu konuda şunları belirtir:

*“Kişinin çok sözcük bilmesi, çok kavramı tanınması ve çok bilgi kazanmış olması demektir. Çeşitli konuları öğrenmeye ilgisi olanların sözcük öğrenmeye de ilgi duydukları saptanmıştır. Dinlenenin, okunanın anlaşılması da sözcükleri ses, yazım ve anlam yönünden tanımakla gerçekleşir.”*⁴³

Yapılan çalışmalara göre, 6 yaşındaki Amerikalı çocuğun pasif söz dağarcığı 14.700, aktif söz dağarcığı 2600'dür. 5 yaşındaki Fransız çocuğun aktif söz dağarcığı ise 1954'tür. İngilizce konuşulan toplumlarda, 6-7 yaşına gelen bir çocuğun, söz dağarcığı 3000-4000 sözcük civarındadır.(Yapıcı, 2004:2)

⁴⁰ Şenay YAPICI, **Çocukta Dil Gelişimi**, Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1), www.insanbilimleri.com/makaleler/egitim_bilimleri/Cocukta_Dil_Gelisimi.pdf

⁴¹ Musa ÇİFTÇİ, **Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.6, 1998, s.70.

⁴² Celal DEMİR, **Türkçe/ Edebiyat Öğretimi ve Kişisel Kelime Serveti**, Milli Eğitim Dergisi, 2006.

⁴³ Mukim SAĞIR, **Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002, s.45.

Türkiye’ de ise bu konuda MEB’in Mesiha TOSUNOĞLU başkanlığındaki bir komisyona yaptırdığı bir saha araştırmasında 6-7 yaş grubundaki Türk çocuklarının pasif söz dağarcığı 3000 civarında tespit edilmiştir. Ancak Türkçe öğretim sürecinde öğretim kademeleri için ayrı yapılmış çalışmalar yoktur.(Demir, 2006)

Sedat SEVER, bu sorunu şöyle aktarır :

“Yapılan araştırmalara göre; gelişmiş, uygar bir toplum ölçüsü esas alındığında, ilkokulu (ilköğretim 5. sınıfı) bitiren kız ya da erkek çocuğun iki bin sözcüğü kullanabilir duruma gelmesi gerekir. Oysa ülkemizde ulaşılabilen en iyi ortalama sayı beş yüz sözcükle sınırlıdır. Sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış yörelerimizdeki ilkokul (ilköğretim 5. sınıf) çağındaki çocukların kullanabildikleri sözcük sayısı ise iki yüze kadar düşmektedir. Dünya ölçülerine göre, ortaokul (ilköğretim 6,7,8. sınıf) düzeyinde öğrenim görmüş çocukların sözcük dağarcığı dört bin sözcük iken, ülkemizde ortaokul (ilköğretim 6,7,8. sınıf) öğrencilerinin ulaşabildiği ortalama sözcük dağarcığı iki bine kadar düşmektedir. Yine dünya ölçülerine göre lise (ortaöğretim) öğrencilerinin duygu, düşünce ve tasarımlarını anlatırken kullandıkları sözcük sayısı beş bine kadar çıkmaktadır. Ülkemizde ise, lise (ortaöğretim) öğrencileri bu rakamın ancak yarısına ulaşabilmektedir.”

İrfan AYPAY; AB ülkeleri öğrencilerinin kelime hazinesi ile bizim öğrencilerimizin kelime hazinesi arasında büyük farkların olduğunu belirtir. Bizim öğrencilerimizin 1000 kelimelik sözcük dağarcığına sahip olmalarına karşılık, Avrupa’da bu sayının 4000-7000 arasında değiştiğini söyler.

İdris KARAKUŞ bu konuda şunları söylemiştir :

İngilizler ve Almanlar okul öncesi çocuklarına 2000 kelime, 7-12 yaş grubundaki çocuklarına en az 5000 kelime öğretmeyi hedeflemektedir. Bir insanın günlük hayatında azami 3000 kelime kullandığını, kültürlü bir insanın kelime dağarcığında yaklaşık olarak 22000-27000 kelime bulundurmasının ve kullanmasının gerektiğini, kendini yetiştirmiş bir insanın ise 40000 kelime bilmesi gerektiğini tespit etmiştir ve eğitimde hedef göstermişlerdir.

Kelime dağarcığında bulundurulması gereken hedef kelime sayısını yaş gruplarına göre şöyle tespit edebiliriz:

0-6 Yaş Grubu: 2000-3000 kelime

7-12 Yaş Grubu: 5000 kelime

13-18 Yaş Grubu: 20000 kelime

19-Artı Yaş Grubu: 35000 kelime. (Rakamlar kesin olarak kabul edilmemelidir.)⁴⁴

Musa ÇİFTÇİ : “Sözlüğün bütün kelimelerini bilmek, ortak paydadan çok pay alındığını göstermez. Önemli olan, payı aktif hale getirmektir; birey, bildiği kelimeleri uygulamaya aktarabilmelidir.” sözleriyle asıl amacın çocuğun kelimeleri bilmesinden ziyade onları kullanmasını önemini vurgulamaktadır.

Doğal olarak insan bildiği bütün kelimeleri kullanmayabilir. Asıl amaç kişinin aktif söz dağarcığı ile pasif söz dağarcığı arasındaki farkı en aza indirmektir. Yine Musa ÇİFTÇİ'nin belirttiği gibi “Öğrencilerin kafalarında, bireysel duygu değerleri ve anlam çerçevesi hariç, standart bir sözlük oluşturabilirse, bu yolla, özellikle aydın kesiminde doğabilecek kavram kargaşasını çok önceden ortadan kaldırmak mümkündür.”⁴⁵

“Dilin dört temel becerisi (dinleme, konuşma, yazma ve okuma)nin geliştirilmesinde en temel etken kelime bilgisidir. Bildiğimiz kelimeler kadar dinler, konuşur, okur ve yazarız”⁴⁶

“İnsanların düşünmesini, fikir üretmesini sağlayan kelimelerdir. Kelimeler düşüncenin temel taşlarıdır”⁴⁷. Bir insan ne kadar çok kelime bilirse ufku o kadar geniş olur.

“Bir insan kaç kelime biliyorsa o derece zeki ve akıllıdır, diyebiliriz. Çünkü kelimelerle düşünür, kelimelerle kavramlar teşkil eder, fikir ve düşüncelerini, mesajlarını başkasına kelimelerle iletir.”⁴⁸

Safvet SENİH, Kelimeler Armonisi adlı eserinde yaptığı araştırmada bu düşüncelerin ne kadar doğru ve yerinde olduğunu gözler önüne sermektedir:

“Amerikan liselerinden birinde iki sınıf üzerinde bir tecrübe yapıyor. Bu iki sınıfa devam eden talebelerin yaşları ve muhitleri birbirinin tıpatıp aynı. Sınıflardan biri o okulda öğretilen normal dersler alıyor, öteki sınıf, ilave olarak kelime öğretimi yapan hususi bir kurs görüyor. Muayyen devrenin sonunda ikinci bahsettiğimiz sınıfın yalnız

⁴⁴ Ahmet Deniz Baysal, **7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Serveti Bakımından Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2007

⁴⁵ Musa ÇİFTÇİ, **Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler**” Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1)

⁴⁶ Muhammet Sani ADIGÜZEL, **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Yeryüzü Yayınları, Ankara, 2004, s.53-54

⁴⁷ Osman GÖKER, **Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1-2-3**, MEB Yayınları, Ankara, 2001, s.27-28.

⁴⁸ Hikmet KOÇAK, **Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesi İle İlgili Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999, s.27

İngilizce derslerinde değil matematik ve fen dersleri dahil, bütün derslerde öteki sınıf öğrencilerinden daha yüksek notlar aldığı görülüyor.”⁴⁹

Bu görüşlerin ışığında diyebiliriz ki kişinin bildiği ve kullandığı kelime sayısı onun kendini ifade etme özgürlüğünü sağlamasının yanında öğrenmesi için de çok büyük önem arz etmektedir.

IV. ANA DİLİ EĞİTİMİ VE KİŞİSEL KELİME SERVETİ

*“Belli bir toplum ve kültür içinde öncelikle aile ve yakın çevrede kazanılan, daha sonra okulda pekiştirilen ve geliştirilen dile **anadili** denir. Anadili düşün ve duygu evrenimizi oluşturur, geliştirir.... Anadilinde yetkinleşme bireyin sosyal bir varlık olarak toplumda yer edinmesine, gelişmesine, evreni algılama ve yorumlamasına, özgür ve eleştirel düşünebilmesine, diğerleriyle anlaşmasına ve eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesine ışık tutar. Bireyin, anadili ile ulaşacağı iletişim yeterliği ile onun okuldaki akademik başarı düzeyi arasında olumlu bir ilişki vardır.”⁵⁰*

“Dilin ilk kazanıldığı yerin aile olması ve günlük hayatta kullanılan dilin, yazı dilinden farklı olması bu yönden araştırmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Fakat bu tür araştırmaların yeterli olmaması Türk Dili açısından menfidir. Doğru düşünmenin, bilimsel yönden gelişmenin, tam bir kişilik sahibi olmanın sırrı anadili öğretimindeki başarıda yatmaktadır.” “Ana dili, insanın çocukluktan itibaren tabii ortamlarda öğrendiği ve kendisini bütün iletişim alanlarında en rahat ve kolay ifade edebildiği dil.”⁵¹ olarak Karakuş tarafından tanımlanmıştır.

Yabancı bir ülkede yaşayan bir kişi, o ülkenin dilini ne kadar iyi konuşursa konuşsun, hep anadili ile konuşmanın özlemi içindedir. Gurbet dediğimiz sözcük bile halkın dilinde “Dilleri var dile benzemez.” şeklinde tarif edilir. Bu yüzden “dilini bilmediğimiz bir ülkede, etrafımızda milyonlarca insan kaynaşsa da kendimizi yalnız hissederiz.”⁵²

Nermi UYGUR, ana dilinin önemini, gücünü şöyle belirtiyor : “Yabanda yalnız değil insan. Orda da ‘başkaları’ var. Onlarsız edemeyiz. Gene de, her bakımdan, onlarla birlikte yaşadığımızı, onlardan biri olduğumuzu söyleyemeyiz. Çünkü dilleri dilimiz değil. Onların

⁴⁹ Safvet SENİH, **Kelimeler Armonisi**, Işık Yayınları, İstanbul, 2004, s. 20.

⁵⁰ Seyhun TOPBAŞ, **Dil, Anadil ve Türkçe Öğretimi**, <http://www.bilgicik.com/yazi/dil-anadili-ve-turkce-ogretimi-turkce-ogretimi-2-bolum/>

⁵¹ İdris KARAKUŞ, **Metinlerle Anadili Öğretimi**, Bilge, 10, 1996, s.4-10.

⁵² Mehmet KAPLAN, **Kültür-Dil,Dergah Yayınları**, İstanbul, 1996, s.35.

mayası bizimkinden başka dille tutturulmuştur. ...Kendini götürür insan nereye giderse gitsin, kendini, yani, her şeyden önce, anadilini. Ana diline yapıştıktır herkes.”⁵³

Nermi Uygur, "**Anadilin Bağlayışı**" başlıklı yazısının bir yerinde şöyle diyor: "*Bir okul arkadaşım vardı. Anası Çinliydi. Çin'de doğmuş, ama konuşmaya başlamadan Türkiye'ye göçmüşler. Anası tek Türkçe bilmiyordu ama o Türkçenin içine doğmuştu. Anası ona bir ara Çince öğretmeye başlamıştı. Bir gün, hiç unutmam, yukarıdan aşağı sıra sıra çizgiciklerle bezenmiş kitabı attı elinden: "Ne aykırı dil şu Çince, zor geliyor bana, saçma yanları var; yabancı dillere yeteneğim yok herhalde; bırakacağım şu Çinceyi" diye dert yanmıştı bana. Bütün Türkler gibi Türkçeyle yoğruluyordu çünkü. İçine doğduğu dil, yaşama dili Türkçeydi. Kendi adı hangi ölçüde doğuştansa insan için, anadili de o denli doğal: Hem sonradan, hem de her şeyin öncesi, başı, başlangıcı. Rasgele olmasına rasgele, ama ondan zorunlu neyimiz var? Alinyazısıdır bir insanın anadili." (Uygur, 1962: 13)*

Anadili insanın içinde yaşadığı çevreden öğrendiği dildir ve toplumun düşüncesi ve kültürü ile birlikte kazanılır. Kişiyi içinde yaşadığı topluma ait kılar. O toplumun bir parçası yapar. Toplum içinde yaşayan insanlara dil vasıtası ile değer yargılarını vermektedir. Bu değer yargılarının sonraki kuşaklara aktarımı en başta dil ile sağlanır. Bu nedenledir ki bir toplum diline sahip çıkmazsa değer yargılarını da göz ardı etmiş ve onlardan da vazgeçmiş olur. Bir toplum kültüründen düşünce sisteminden ödün verirse toplum olma özelliğini kaybeder. Bunun içinde en başta dile sahip çıkmak gerekmektedir. Çünkü dil bir toplumun kimliğidir. Bu noktada anadili eğitimine daha çok önem verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Tabi ana dilini sadece çevreden edinme ile değil eğitimle tamamlamanın daha yerinde olduğu önemli bir gerçektir.

Özellikle dilimizin günden güne kirlenmesi karşısında ana dili eğitimine daha fazla önem verilmesi gerçeği göz ardı edilemez. Çünkü giderek kirlenen dilin yanında toplumda da belli çözümlerin olduğu görülmektedir. Bu çözümler ve bozulmalar dile de yansımaktadır. Dilimizi yanlış kullanmanın eksik bilmenin zararları yapılan çalışmalarla da göz önündedir.

2003 ilkbaharında OECD tarafından yapılan PISA (Programme international pour le suivi des acquis des élèves) anketinin sonuçlarına göre hazırlanan raporda 40 ülke, ilköğretim son sınıf öğrencilerinin başarı düzeyine göre değerlendiriliyor. Rapora göre yazılı bir metni okuyup anlama becerisi sıralamasında Türkiye 33. sırada yer almıştır. Bir matematik problemini anlayıp çözme bilgi/becerisi sıralamasında ise 34. sıradadır. Bizim

⁵³ Nermi UYGUR, **Dilin Gücü: Denemeler**, MEB Yayınları, İstanbul, 1962, s.10.

*gerimizde kalan ülkeler, Uruguay, Tayland, Meksika, Endonezya, Tunus ve Brezilya'dır (L'enquête PISA, 2003).*⁵⁴

Yapılan bu sınav göstermiştir ki öğrencilerimiz okuduklarını anlamakta büyük sorun yaşamaktadırlar ve bu sorun her alanda öğrencimize sıkıntı vermektedir. Dil eğitimiyle bu sıkıntının giderilmesi çok önemlidir. Eğer öğrencilerimize iyi bir dil eğitimi verilmezse geleceğimize miras olarak çok zayıf bir dil bırakılacaktır.

*Bilgili, kültürlü, aydın karakterli insanlardan oluşan bir toplum oluşturmanın temel şartının ana dili eğitimi olması, ana dilinin sadece bir dil eğitimi olmadığını aynı zamanda bir düşünce eğitimi olduğunu ve bütün disiplinlerin temelini oluşturduğunu da göstermektedir. İnsanların ilk öğrendiği dil, anadildir. Sonradan öğrenilen her şey onun üzerine kurulacak ve onun yardımıyla şekillenecektir.*⁵⁵

Anadili dersi, sadece dil becerisi kazandırmaya yönelik değildir bütün diğer dersleri de kapsayan bir derstir. Çünkü anadiline yeterince sahip olmayan bir öğrenci diğer derslerinde de yeterli başarıyı gösteremeyecektir. Çünkü bütün derslerin kaynağı anlamaya dayanır. Anadilin diğer tüm disiplinlerin başı olduğunu J. MARSHALL da şöyle belirtir:

*“Anadili okulda yapılan bütün öğretim konularında önemli görev almakta ve müfredat programlarında bir bilim dalları yollar kavşağı merkez alanını eli altında bulundurmaktadır. Anadili öbür bütün bilim dallarının kapısını açar. Okutulan bilim dalı ne olursa olsun, öğrencinin gelişmesi, onun türlü durumlarda bir dilden yararlanma yeteneğine bağlıdır. O halde bütün dersler öğrenciye ana dilinden yararlanma fırsatı verdiği için her metin ona, yararlandığı dilin, bu dilin okunmasında payı olduğunu gösterdiği için ana dili öğretmenin önünde sınırsız imkanlar sunar.”*⁵⁶

Sonuç olarak eğitim ve öğretimin en önemli kısmının anadili eğitimi ve öğretimi olduğu söylenilebilir. Ana dili eğitimi aynı zamanda düşünce eğitimi olmasından ve Türkçe eğitimiyle geliştirilmeye çalışılan dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi yaşamsal

⁵⁴ Celal DEMİR , **Türkçe/ Edebiyat Öğretimi ve Kişisel Kelime Serveti**, Milli Eğitim Dergisi, 2006.

⁵⁵ Cengiz TOSUN, **Anadiliyle Amaç Dilin İlişkileri ve Etkileşim Alanları Üzerine**, Türk Dili Dergisi(Dil Öğretimi Özel Sayısı), 1983, s. 220

⁵⁶ Julia MARSHALL, **Anadili ve Yazın Öğretimi** (Çev. Cahit KÜLEBİ), Başak Yayınları, Ankara, 1994, s. 4.

etkinliklerin, eğitim-öğretimin her alanında kullanıldığından yola çıkarak, Türkçe dersinin diğer tüm derslerin temelini oluşturduğu, tartışma götürmez bir durumdur. (KURT, 1999:4)⁵⁷

Anadili eğitimi ve öğretimi bunların yanında bir kültür dersi özelliği de taşımaktadır. Aynı zamanda gittikçe gelişen dünyanın içinde kişinin bilgiye çağdaş yollarla ulaşması zorunlu hale gelmektedir. Bu durum da etkili ve verimli bir ana dili eğitim-öğretimini zorunlu hale getirmektedir. *Çünkü bilginin takibi dil ile sağlanmaktadır. Buna bağlı olarak dil eğitim ve öğretiminin de çağdaş olması gerekmektedir. Çünkü bireylerin ve toplumun geleceğin iletişim ağı içerisindeki evrensel haberleşme ortamından kopmaması ve bilgiyi daima takip edebilmeleri ancak ve ancak çağdaş yaklaşımlar ışığında verilecek olan anadili eğitimine bağlıdır.*⁵⁸

Görüldüğü gibi dil eğitimi ve öğretimi büyük önem taşımaktadır. Kişi, içinde yaşadığı toplumun dışında, dünyaya da uyumunu dili sayesinde yakalayabilecektir. Anadili eksik olan bireyin yaşadığı toplumda da dünyada da yabancılaşma çekeceği bir gerçektir. Yabancı dil öğretiminde de anadili eğitim-öğretimi çok önemlidir. Çünkü kendi dilini hakkıyla bilmeyen bir kişi başka bir dili incelikleri ile öğrenemeyecektir.

V. 2005 TARİHLİ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ:

Türkçe Öğretiminin genel amaçlarında sözcük öğretimi ile ilgili olarak yer alan 5. madde şöyledir:

“Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek.”

“Türkçe dersinin türlü etkinlikleri, okuma, dinleme, anlama, anlatma çalışmaları, bu zenginleşmeyi hem bir sisteme bağlar, hem de hızlandırır. Öğrenci, okulda duygu ve düşüncelerini, daha tam, daha açık ve etkili anlatabilmek için kendine mal etmesi gerekli olan kavramları gittikçe çoğalarak kazandığı gibi, kelimeler arasındaki ince anlam farklarını ve türlü ilişkileri de öğrenir.”(CEMİLOĞLU, 2001:193)

⁵⁷ Süleyman Kaan YALÇIN, **İlköğretim 1. Ve 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurlarının Eğitsel Açısından Değerlendirilmesi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2005

⁵⁸ Firdevs GÜNEŞ, **Okuma Yazma Becerilerini Geliştirme**, Çoluk Çocuk Dergisi, 18, 2002.

2005 tarihli Türkçe öğretim programına göre sözcük öğretimi şu başlıklar altında verilmiştir:

A) 6. Sınıf Sözcük Öğretimi İle İlgili Kazanımlar

6. sınıf için ön görülen kazanımlar, programdaki sıra numarası ile, aşağıdaki gibidir:

Öğrenme Alanı: Okuma

2. Kazanım: Okuma kuralları uygulama

3. madde: Kelimeleri doğru telaffuz eder.

3. Kazanım: Okuduğu metni anlama ve çözümleme

1. madde: Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

2. madde: Metinde ilk kez karşılaştığı kelime ve deyimleri sözlükten bulur.

8. madde: Metindeki olayın veya düşüncenin yönünü değiştiren kelime ve kelime kalıplarını fark eder.

8. Kazanım: Söz varlığını zenginleştirme

1. madde: Kelime listelerini kullanır.

2. madde: Söz ve söz gruplarını anlam özelliklerine göre (eş anlam, zıt anlam, gerçek anlam vb.) farklı bağlamlarda kullanır.

3. madde: Terim, deyim, atasözü ve söz kalıplarını anlamlarına uygun olarak kullanır.

4. madde: Metindeki kelimeleri, günlük hayattaki bağlamını dikkate alarak cümle içinde kullanır.

5. madde: sözlüklerden yararlanır.

Öğrenme Alanı: Dinleme / İzleme

3. Kazanım: Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme

1. madde: Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

2. madde: Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimelerin farkına varır.

6. Kazanım: Söz varlığını zenginleştirme

1. madde: Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.

2. madde: Dinleme/izleme sonrası sözlük kullanır.

3. madde: Kelime oyunları oynar.

4. madde: Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır.
5. madde: Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.
6. madde: Dinledikleriyle / izledikleriyle ilgili deyim ve atasözü bulur.

Öğrenme Alanı: Konuşma

- 2. Kazanım:** Sesini ve beden dilini etkili kullanma
3. madde: Kelimeleri doğru telaffuz eder.

4. Kazanım: Konuşma kurallarını uygulama

6. madde: Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
22. madde: Anlatımında uygun sıfatlara ve benzetmelere yer verir.
23. madde: Kelimeleri anlamına ve bağlamına uygun kullanır.

5. Kazanım: Kendini sözlü olarak ifade etme

1. madde: yani öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Öğrenme Alanı: Yazma

2. Kazanım: Yazma kurallarını uygulama

11. madde: Kelimeleri yerinde ve doğru anlamda kullanır.
13. madde: Dilimize yerleşmemiş yabancı kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanır.

3. Kazanım: Kendini yazılı olarak ifade etme

1. madde: Yeni öğrendiği kelime, atasözü ve deyimleri kullanır.

5. Kazanım: Olay yazıları yazma

8. madde: Kalıplaşmış sözler, tekerlemeler ve söz oyunlarından yararlanır.

Öğrenme Alanı: Dilbilgisi

2. Kazanım: Kelimelerin ve kelime gruplarının anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama

1. madde: Kelimelerin temel, yan, mecaz ve terim anlamlarıyla kullanımını kavrar.
2. madde: Atasözü, deyim, özdeyişler ile mecazlı ifadelerin anlatımlarda kazandığı anlam özelliklerini kavrar, bunları uygun durumlarda kullanır.

3. Kazanım: Kelimeleri anlam bakımından ilişkilendirme

1. madde: Kelimeler arasındaki eş anlamlılık ilişkisini kavrar.
2. madde: Kelimeler arasındaki zıtlık ilişkilerini kavrar.
3. madde: Türkçede olumsuz anlamı ile zıt anlam arasındaki farkı kavrar.
4. madde: Türkçe kelimeler arasındaki eş seslilik ilişkisini kavrar ve eş sesli kelimeleri farklı anlamlarıyla kullanır.
5. madde: Kelimeler arasındaki yakın anlamlılık ilişkisini fark eder/uygular (MEB 2005)

Görüldüğü gibi yeni Türkçe programında sözcük öğretimine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

B) 1981 Türkçe Öğretim Programı ile 2005 Türkçe Öğretim Programlarının Karşılaştırılması:

Banu YANGIN, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 22.09.1981 tarih ve 172 sayılı kararı ile kabul edilmiş, 16.07.1981 tarih ve 2098 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmış, 2004 yılında taslak olarak hazırlanan ve 2005 yılında son hali verilerek basılan “İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu”nu şu açılardan karşılaştırmıştır:⁵⁹

- 1981 programından farklı olarak 2005 programında, temel alınan yaklaşım tarzları açık olarak ifade edilmiştir. Bunun nedeni de geleneksel eğitim tarzlarının yetersiz kalması, çoklu zeka ve yapılandırmacı eğitim yaklaşımlarının ön plana çıkması, eğitim sürecinde öğrenci merkezli anlayışa ağırlık verilmesidir.
- Her iki programda da öğrencilerin dil becerileriyle zihinsel becerilerinin gelişimlerinin yanında kültürel gelişimleri de amaç edinilmiştir.
- Yeni programda “ Görsel Okuma ve Görsel Sunu” yer alırken, önceki müfredatta yer almamaktadır.
- Yeni programda “Söz Varlığını Geliştirme” yer alırken önceki programda bu konu “Dil Bilgisi” içinde yer almaktadır.
- İki programda da dört temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) yer almaktadır.

⁵⁹ Banu YANGIN, **Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Sunumu**, <http://www.egitimciyiz.com/v2/modules/mydownloads/viewcat.php?cid=8&orderby=hitsD>

- Önceki programda “Dil Bilgisi” yer alırken, yeni müfredatta bu bölüm, “Dinleme”, “Konuşma”, “Okuma” ve “Yazma”nın içinde yer almaktadır.
- Yeni programda kazandırılması düşünülen beceriler ayrı başlıklar altında yer almaktadır, önceki programda ise kazandırılacak beceriler bu şekilde ayrı başlık altında verilmemiştir.
- Türkçeyi doğru kullanma; bilimsel, eleştirel ve yaratıcı düşünme her iki programda da öğrencilerin kazanmaları ya da öğrencilere kazandırılması beklenen ortak becerilerdir.
- Önceki programda kazandırılacak bilgi ve beceriler “davranış” olarak adlandırılırken yeni programda “kazanım” adı altında toplanmıştır.
- Yeni programda ölçme ve değerlendirme konularına ağırlık verilirken önceki programda ölçme ve değerlendirme konularına hiç değinilmemiştir.
- Yeni programda amaç ayrıntılı olarak verilirken önceki programda amaç üzerinde yeterince durulmamıştır.
- ‘Metin işleme’ konusu önceki programda kavram olarak yer almazken anlam olarak bulunmaktaydı. Yeni programda da metin işleme konusunda pek bir farklılık görülmemektedir. Metinlerin teması konusunda ise, 2005 programında da önceki programda olduğu gibi zorunlu ve seçmeli temalar söz konusudur.

Önceki program ile yeni program arasındaki bu farklılardan da anlaşıldığı üzere öğrencinin öğrenme sürecindeki yolculukta basamaklar ayrıntılı olarak ele alınmış ve şekillendirilmiştir. Önceki programa göre ayrıntıları daha fazla olan yeni programda hazırlanan kitapların da programa hizmet edecek, öğrencilere daha fazla fayda sağlayacak şekilde hazırlanması gerekmektedir.

VI. DERS KİTAPLARININ ANA DİLİ EĞİTİMİNDEKİ YERİ

Ders kitabı, ders konularına ait bilgileri, sıralı ve doğru bir biçimde öğrenmeleri için kullanmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve özel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir metindir.⁶⁰

⁶⁰ Muhsin HESAPÇIOĞLU, **Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1994, s.298.

Özellikle Türkçe öğretiminde ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Ders kitaplarındaki metinler ders için araç olmaktadır.

Ders kitaplarında seçilen metinlerin genellikle çocuğa dilbilgisi öğretmek için seçilmiş olması büyük eksiktir. Oysa öğrenciye, Atatürk'ün de belirttiği gibi, milli şuuru kazandırmak için, seçilecek metinlerde hassas olmak gerekir ki toplumumuzda çoğu birey okul yıllarında okudukları ile yetinmektedir. Bu da metin seçiminde hassas olup kişiye hem okuma zevki kazandırmak hem de onu bilinçlendirip dil zevki kazandırmak için metinlere dikkat edilmesi gereğini göz önüne sermektedir. Metinlerin öğrenci ile konuşulabilecek, üzerinde düşünülebilecek, ona dil zevki kazandırıp dilini geliştirecek metinler olması gerekmektedir.

Ahmet PEHLİVAN'ın Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları adlı araştırmasında ders kitaplarında metin seçimi ve sözcük dağarcığını geliştirme yolları hakkındaki görüşlerine baktığımızda şunları belirtir:⁶¹

Türkçe ders kitabında sözcük öğretiminde düşünülmesi gereken ilk nokta, hangi sözcüklerin öğretileceğidir. Bunun için de öğrencilerin o yaş düzeyine göre söz varlıklarının bilinmesi gerekmektedir. Günümüzde Türkçe için belirli yaşlardaki çocukların sözcük varlığının ne olduğu, bunların hangilerinin aktif sözcük varlığı, hangilerinin pasif sözcük varlığını kapsadığı konusunda pek çalışma yoktur. Ayrıca belirli yaş gruplarındaki öğrencilerin sözcük kullanım sıklığının bilinmemesinden dolayı Türkçe ders kitabına seçilen sözcükler yazarların kendi deneyimine kalmaktadır. Tabii ders kitaplarında sözcük çalışması yapmadan önce en çok kullanılan sözcükleri seçmek bir ilke olarak benimsenmelidir. Fakat en çok kullanılan sözcükler hangileridir? Sorusunun yanıtı pek yoktur. Anadili ders kitapları oluşturulurken sözcük sayılarından yararlanılmalı, hangi sözcüklerin öğretimine yer verileceği, bir parçada kaç sözcüğün bulunması gerektiği, bunların ne kadarının yeni sözcük, ne kadarının farklı sözcük olacağı bilinmeli ve ders kitapları bu yaklaşıma göre hazırlanmalıdır.

Dil öğretimi, bir yığın kuru bilginin beyne yüklenmesi demek değildir. Kişinin diğer insanlarla olan iletişimi de dile dayanmaktadır. Ana dilini yazılı ve sözlü olarak doğru kullanabilen yurttaşlar yetiştirmek devletin eğitim sistemine yüklediği bir mükellefiyettir. Kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurabilmesi, sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde

⁶¹ Ahmet PEHLİVAN, *Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları*, www.tomer.ankara.edu.tr/dildergileri/122/84-94.pdf

kendini ifade edebilmesi, bireysel gelişimini tamamlayabilmesi ve hayatın her aşamasında başarılı olmasının yolu iyi bir anadili eğitim ve öğretiminden geçmektedir.⁶² Ortak bir anadili eğitim ve öğretiminden geçmiş çok farklı meslek gruplarına mensup insanların oluşturduğu kültürel alt yapısı sağlam nesillerin yetiştirilmesi bir toplumu güçlü kılar. Anadili dersleri ulusal, demokratik değerlerin benimsendiği bir süreci oluşturur.⁶³

Ahmet Turan SİNAN'ın **Anadili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler**⁶⁴ adlı yazısında bu konu ile ilgili araştırmaları ve düşünceleri dikkat çekicidir:

Anadili dersi olarak Türkçe dersi ve onun müfredatı bu noktada dikkati çekmektedir. Türkçe derslerinde kullanılmakta olan ders araç ve gereçleri de büyük önem taşımaktadır. Özellikle ders kitaplarında kelime ve kavramlar düzeyinde ciddi bir tutarsızlık söz konusudur. Türkçe gibi imparatorluk dili olmuş çok güçlü bir dilin söz varlığının sözcükleri ve deyimleriyle ders kitaplarında kullanılması gerekirken; bu zenginliğin ders kitapları ve yardımcı araçlara yansıdığını söylemek güçtür. Bugün Türkçe Sözlük'ün yüz binlere varan sözcük, on binlerle ifade edilen deyim varlığı bulunmaktadır. Bu deyim ve sözcük varlığı da ders kitaplarında yeterli boyutta metinler içinde kullanılmamaktadır. İnsanlar, dili kullanırken, cümle kurarken sözcükleri kullanırlar. Bu sözcüklerin temel ve yan anlamlarıyla çeşitli söz dizimsel farklılıkla birçok anlam aktarılır, insanlar duygu ve düşüncelerini renkli biçimlerde anlatırlar. İnsan düşüncesi kavramlaştırma yoluyla anlatılır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi öğrencinin söz dağarcığını zenginleştirilmesi onun diğer derslerde de başarı kazanmasını sağlamaktadır. Bunun yanında toplum içinde belli bir yere gelmesi de dili sayesinde gerçekleşmektedir. Bu durumda bizim anadili eğitimine ve onunla birlikte en önemli aracı olan ders kitaplarına büyük önem vermemiz gerektiğini ve metin seçimlerinde dikkat edilmesi gerektiğini göz önüne sermektedir.

Akerson'un da belirttiği gibi *“Etkin anadili eğitimi insanın doğuştan getirdiği zihinsel alt yapıyı dikkate alan bir niteliğe sahip olmak zorundadır. Çünkü insandaki dil yetisi belli bir dille desteklendiği zaman işlerlik kazanan bir yapıdadır.”⁶⁵*

Mustafa CEMİLOĞLU, ders kitaplarının yanında öğretmenlerde metin arşivi olmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü metinler öğretmen için en önemli araçlardır ve bu eksiğin en azından öğretmen tarafından bu şekilde de kapatılacağını belirtmektedir.

⁶² İsa KAYAALP, **İletişim ve Dil**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s.89.

⁶³ Alemdar YALÇIN, **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.29.

⁶⁴ Ahmet Turan SİNAN, **Anadili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler**, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırma Dergisi, C.4, S.2, 2006, s.75-78.

⁶⁵ Fatma ERKMAN-AKERSON, **Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış**, Multilingual Yayın, İstanbul, 2000, s.12.

Atatürk ölüm döşegindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, “Arkadaşlar selam, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin.” dedi ve kendinden geçti.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı’ndan hemen sonra, bu sefer de Türk dilinin yabancı boyunduruktan kurtarılması ve nereden gelirse gelsin, yabancı boyunduruklarından kendini koruyabilmesi tedbirleri işine eğildi. Atatürk, özellikle 1928-1938 arasındaki son 10 yılında, en büyük enerjisini bu işe verdi. Kendi, bir mektubunda yazdığı gibi geceleri dil meseleleriyle uğraşıyor, gündüzleri ise kendi başına, iki, üç saatini bu işe ayırıyordu. Çünkü Türk demek, dil demektir. Türklüğün en temel taşı Türkçedir. Türk, Türk’üm diyen ve her şeyden önce Türkçe konuşandır.

Sonuç olarak anadili eğitim ve öğretimine daha hassas yaklaşılmalı ders kitapları daha titiz hazırlanmalıdır. Çünkü anadili eğitim ve öğretimi ile sadece güzel konuşan bireyler yetişmiş olmaz aynı zamanda kendini doğru ifade eden diline ve kültürüne sahip çıkan toplumu yükseltecek bireyler de yetişmiş olur.

1.TABLO

METİN ADI:			
SÖZCÜK SAYISI:		12276	
TOPLAM KAVRAM SAYISI:		11094	
ÇEŞİT KAVRAM SAYISI:		3175	
YİNELLENEN KAVRAM SAYISI:		7936	
A.S.	Ç.K.S.	Y.K.S.	T.K.S.
1.	1797	6286	8084
2.	224	349	573
3.	96	486	576
4.	51	64	115
5.	36	50	84
6.	21	6	27
7.	19	64	83
8.	15	62	77
9.	11	9	20
10.	9	7	16
11.	9	4	13
12.	3	1	4
13.	4	-	4
14.	2	1	3
15.	2	-	2
16.	3	-	3
17.	2	-	2
18.	1	-	1
19.	1	-	1
20.	2	-	2
21.	1	1	2
22.	1	-	1
23.	1	2	3
24.	1	-	1
25.	1	-	1
26.	1	-	1
27.	1	2	3
28.	2	-	2
32.	2	1	3
40.	1	-	1
46.	1	-	1
DEYİM	475	105	580
MECAZ	151	70	221
TERİM	38	12	50
ÖZEL İSİM	180	354	534
TOPLAM	3175	7936	11094
ORAN %	28	72	100

2.Tabloların İncelenmesi

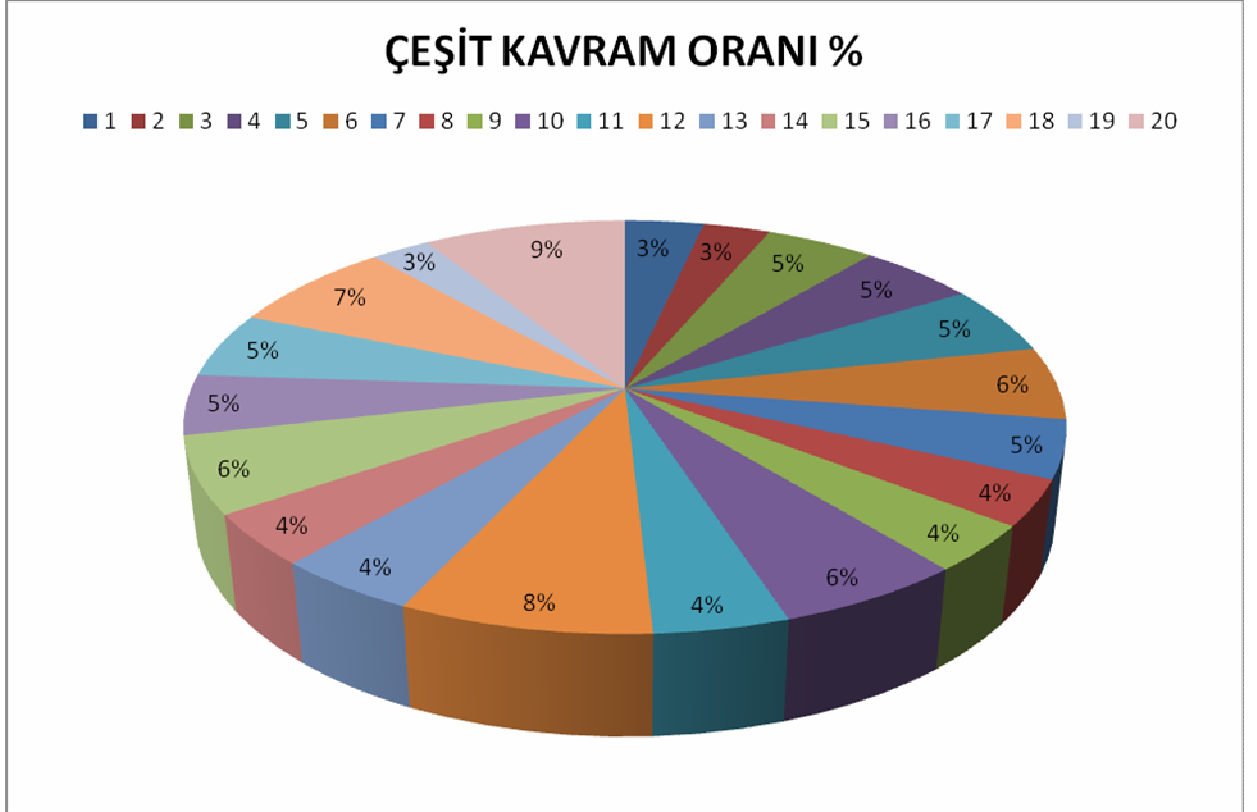
a) Metinlere Göre

NO	METİN ADI	SÖZCÜK SAYISI	KAVRAM SAYISI	ÇEŞİT KAVRAM SAYISI	ÇEŞİT KAVRAM ORANI %
1	KÜÇÜK ÇOCUK	477	457	179	39
2	BEN BÜYÜKÜM	931	859	286	33
3	CİMRİ	1196	1059	572	54
4	İSTANBUL VE YENİ HAYAT	453	394	227	57
5	ANILARIN İŞİĞİNDA ATATÜRK	541	473	289	61
6	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA	381	333	215	64
7	DÖRT DAKİKA İÇİN BİLE OLSA OKUYABİLMEK	576	532	271	51
8	SÜLEYMAN'IN TİTİZLİĞİ	774	710	286	40
9	EMİRCAN'IN SEÇİMİ	1197	1120	467	41
10	BİR YAZ GÜNÜ RÜYASI	611	556	367	66
11	SEVGİLİ BABAM	1151	1035	488	47
12	TÜRKİYE	137	123	108	88
13	KOCA DEV VE PERİ KIZI	785	674	339	50
14	BEN BİR ELEKTİRİK DİREĞİYİM	795	723	329	45
15	TAVŞANLA KURBAĞALAR	189	165	111	67
16	ŞEHİRLER VE EFSANELER BALIKESİR	965	876	472	53
17	SAZLAR, KUŞLAR SİZE EMANET	1017	920	531	58
18	KIZILIRMAK	100	85	70	82
	TOPLAM	12276	11094	3175	29
	ORTALAMA	682	616.33	311,5	100

b) Kavram Sayısına Göre

NO	METİN ADI	KAVRAM SAYISI	ÇEŞİT KAVRAM SAYISI	ÇEŞİT KAVRAM ORANI %
1	KÜÇÜK ÇOCUK	457	179	39
2	BEN BÜYÜKÜM	859	286	33
3	CİMRİ	1059	572	54
4	İSTANBUL VE YENİ HAYAT	394	227	57
5	ANILARIN İŞİĞİNDA ATATÜRK	473	289	61
6	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA	333	215	64
7	DÖRT DAKİKA İÇİN BİLE OLSA OKUYABİLMEK	532	271	51
8	SÜLEYMAN'IN TİTİZLİĞİ	710	286	40
9	EMİRCAN'IN SEÇİMİ	1120	467	41
10	BİR YAZ GÜNÜ RÜYASI	556	367	66
11	SEVGİLİ BABAM	1035	488	47
12	TÜRKİYE	123	108	88
13	KOCA DEV VE PERİ KIZI	674	339	50
14	BEN BİR ELEKTİRİK	723	329	45

DİREĞİYİM				
15	TAVŞANLA KURBAĞALAR	165	111	67
16	ŞEHİRLER VE EFSANELER BALIKESİR	876	472	53
17	SAZLAR, KUŞLAR SİZE EMANET	920	531	58
18	KIZILIRMAK	85	70	82
	TOPLAM	11100	3175	29
	ORTALAMA	616.66	176.38	100

Grafik 1

- ✓ İncelenen 18 metinde toplam 12276 adet kelime bulunmuştur. Metin başına ortalama 682 kelime düşmektedir.
- ✓ Metinlerde bulunan toplam kavram sayısı 11094'tür. Metin başına 616.66 kavram düşmektedir.
- ✓ Metin başına ortalama 176.38 çeşit kavram düşmektedir.
- ✓ Metinlerde kullanılan çeşit kavramların toplam kavram sayısına oranı %29' dur. Başka bir deyişle metinlerin %71' i tekrarlardan oluşmaktadır.
- ✓ Kelime , kavram farkı;1182 adet kelimenin başka kelimelerle kavram oluşturmasından kaynaklanmaktadır.
- ✓ En çok kavram kullanan beş metin aşağıdadır.

SIRA	METİN İSMİ	KAVRAM SAYISI
1	EMİRCAN'IN SEÇİMİ	1120
2	CİMRİ	1059

3	SEVGİLİ BABAM	1035
4	SAZLAR, KUŞLAR SİZE EMANET	920
5	ŞEHİRLER VE EFSANELER BALIKESİR	876

- ✓ En az kavram bulunan beş metin aşağıdadır. Bu metinlerin şiir türünde metinler oldukları görülmektedir.

SIRA	METİN İSMİ	KAVRAM SAYISI
1	KIZILIRMAK	85
2	TÜRKİYE	123
3	TAVŞANLA KURBAĞALAR	165
4	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA	333
5	İSTANBUL VE YENİ HAYAT	394

- ✓ En çok sözcük bulunan beş metin aşağıdadır. Bu metinler aynı zamanda kavram yönünden de zengin metinlerdir.

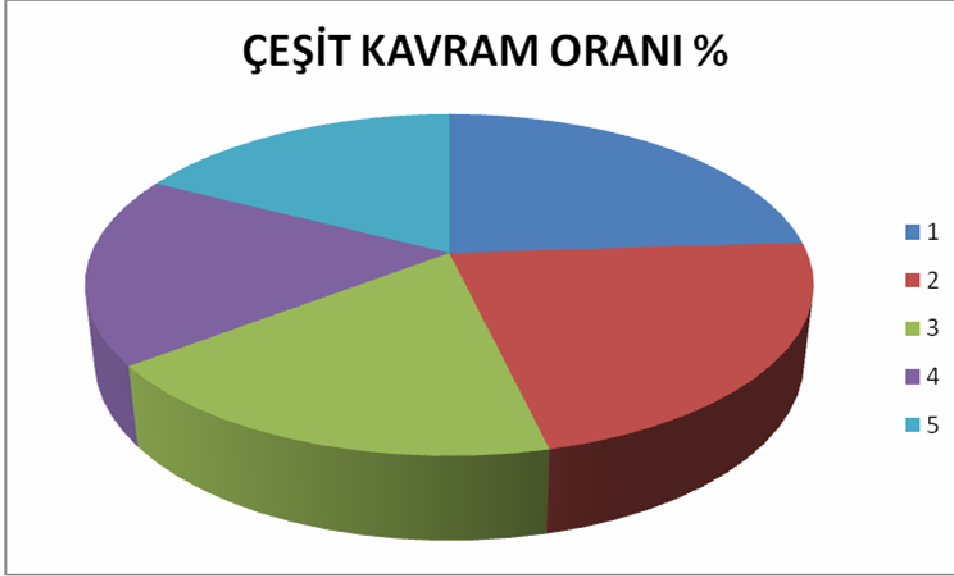
SIRA	METİN İSMİ	SÖZCÜK SAYISI
1	EMİRCAN'IN SEÇİMİ	1197
2	CİMRİ	1196
3	SEVGİLİ BABAM	1151
4	SAZLAR, KUŞLAR SİZE EMANET	1017
5	ŞEHİRLER VE EFSANELER BALIKESİR	965

- ✓ En az sözcük bulunan beş metin aşağıdadır. Bu metinler aynı zamanda kavram yönünden de fakir olan metinlerdir.

SIRA	METİN İSMİ	SÖZCÜK SAYISI
1	KIZILIRMAK	100
2	TÜRKİYE	137
3	TAVŞANLA KURBAĞALAR	189
4	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA	381
5	İSTANBUL VE YENİ HAYAT	453

- ✓ Çeşit kavram oranı olarak en yüksek yüzdeye sahip beş metin aşağıdadır. Bu metinler genelde kelime ve kavram sayısı bakımından fakir olan metinlerdir. Metindeki kelime ve kavram sayısı azaldıkça tekrarlar da azalmakta, çeşit kelime oranı artmaktadır.

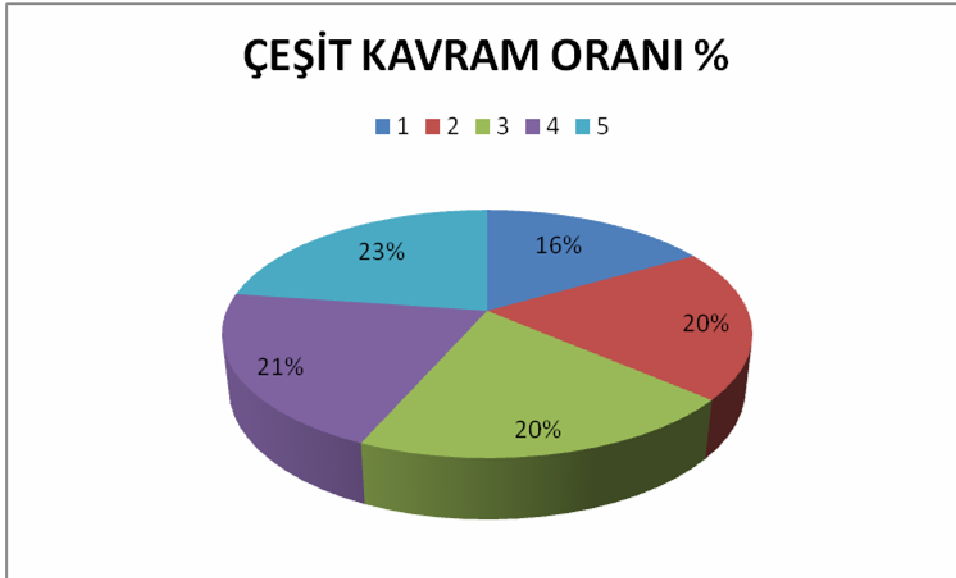
SIRA	METİN İSMİ	ÇEŞİT KAVRAM ORANI %
1	TÜRKİYE	88
2	KIZILIRMAK	82
3	TAVŞANLA KURBAĞALAR	67
4	BİR YAZ GÜNÜ RÜYASI	66
5	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA	64

Grafik 2

- ✓ Çeşit kavram oranı olarak en düşük yüzdeye sahip beş metin aşağıdadır. Bu metinler genelde kelime ve kavram sayısı bakımından zengin olan metinlerdir. Metindeki kelime ve kavram sayısı azaldıkça tekrarlar da artmakta, çeşit kelime oranı azalmaktadır.

SIRA	METİN İSMİ	ÇEŞİT KAVRAM ORANI %
1	BEN BÜYÜKÜM	33
2	KÜÇÜK ÇOCUK	39
3	SÜLEYMAN'IN TİTİZLİĞİ	40
4	EMİRCAN'IN SEÇİMİ	41
5	BEN BİR ELEKTİRİK DİREĞİYİM	45

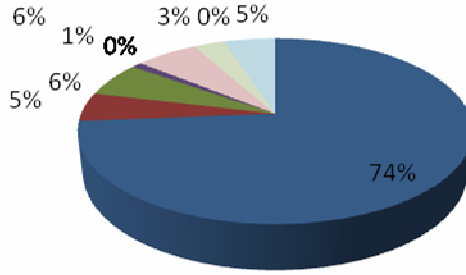
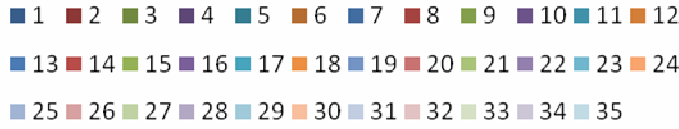
Grafik 3

c) Anlam Sırasına Göre

ANLAM SIRASI	ÇEŞİT KAVRAM SAYISI	YİNELENEN KAVRAM SAYISI	TOPLAM KAVRAM SAYISI	KULLANIM ORANI %
1	1797	6286	8083	73
2	224	349	573	5
3	96	481	577	6
4	51	64	115	1
5	34	50	84	0.8
6	21	6	27	0.2
7	19	64	83	0.8
8	15	62	77	0.6
9	11	9	20	0.1
10	9	7	16	0.1
11	9	4	13	0.1
12	3	1	4	0.03
13	4	-	4	0.03
14	2	1	3	0.02
15	2	-	2	0.01
16	3	-	3	0.02
17	2	-	2	0.01
18	1	-	1	0.009
19	1	-	1	0.009
20	2	-	2	0.01
21	1	1	2	0.01
22	1	-	1	0.009
23	1	2	3	0.02
24	1	-	1	0.009
25	1	-	1	0.009
26	1	-	1	0.009
27	1	2	3	0.02

28	2	-	2	0.01
32	2	1	3	0.02
40	1	-	1	0.009
46	1	-	1	0.009
DEYİM	475	105	580	6
MECAZ	151	70	221	3
TERİM	38	12	50	0.4
ÖZEL İSİM	180	354	534	5
TOPLAM	3175	7936	11094	100

ANLAM SIRASI

Grafik 4

d) Kavramların Kullanım Oranına Göre

ANLAM SIRASI	ÇEŞİT KAVRAM SAYISI	YİNELENEN KAVRAM SAYISI	TOPLAM KAVRAM SAYISI	KULLANIM ORANI %
1	1797	6286	8083	73
DEYİM	475	105	580	6
3	96	481	577	6
2	224	349	573	5
ÖZEL İSİM	180	354	534	5
MECAZ	151	70	221	3
4	51	64	115	1
5	34	50	84	0.8
7	19	64	83	0.8
8	15	62	77	0.6
TERİM	38	12	50	0.4
6	21	6	27	0.2
9	11	9	20	0.1
10	9	7	16	0.1
11	9	4	13	0.1

12	3	1	4	0.03
13	4	-	4	0.03
14	2	1	3	0.02
16	3	-	3	0.02
23	1	2	3	0.02
27	1	2	3	0.02
32	2	1	3	0.02
15	2	-	2	0.01
17	2	-	2	0.01
28	2	-	2	0.01
20	2	-	2	0.01
21	1	1	2	0.01
18	1	-	1	0.009
19	1	-	1	0.009
22	1	-	1	0.009
24	1	-	1	0.009
25	1	-	1	0.009
26	1	-	1	0.009
40	1	-	1	0.009
46	1	-	1	0.009
TOPLAM	3175	7936	11094	100

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 73'ü 1.anlamda kullanılmıştır. Bu oran 8083 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan tanesi 1797çeşit olarak kullanılmıştır. 6286 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- 1.anlamda en çok kullanılan kelimeler ile sayıları aşağıdadır.

SIRA	KELİME	KULLANIM SAYISI
1	de-	155
2	bu	140
3	o (II)	134
4	ve	133
5	ben(III)	128

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 5'i, 2.anlamda kullanılmıştır. Bu oran 573 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 224 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 349 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- 2.anlamda en çok kullanılan kelimeler ile sayıları aşağıdadır.

SIRA	KELİME	KULLANIM SAYISI
1	bu	56
2	çok	55
3	daha	41

4	nasıl	10
5	iki	9

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 6'sı 3.anlamda kullanılmıştır. Bu oran 577 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 96 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 481 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- 3.anlamda en çok kullanılan kelimeler ve sayıları aşağıdadır.

SIRA	KELİME	KULLANIM SAYISI
1	bir	301
2	O (II)	39
3	gibi	32
4	ol-	23
5	ki	20

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 1'i, 4. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 115 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 51 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 64 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- 4. anlamda en çok kullanılan kelimeler ile sayıları aşağıdadır.

SIRA	KELİME	KULLANIM SAYISI
1	bir	34
2	Gün (II)	11
3	ki	6

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin %0.8'i 5. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 84 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 34 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 50 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.2'si 6. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 27 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 21 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 6 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.8'si 7. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 83 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 19 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 64 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.6'sı 8. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 77 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 19 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 62 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.1'i 9. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 20 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 11 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 9 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.1'i 10. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 16 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 9 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 7 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.1'i 11. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 13 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 9 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 4 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.03'ü 12. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 4 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 3 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.03'ü 13. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 4 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 4 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.02'si 14. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 3 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.01'i 15. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 2 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.02'si 16. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 3 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 3 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.01'i 17. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 2 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 18. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 19. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.01'i 20. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 2 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.01'i 21. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 2 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 22. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.02'i 23. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 3 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 24. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 25. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 26. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.02'si 27. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 3 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.01'i 28. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 2 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.02'si 32. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 3 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 2 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 1 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 40. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.009'u 46. anlamda kullanılmıştır. Bu oran 1 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 1 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır.
- Özel isimler, ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 5'i oluşturmaktadır. Bu oran 534 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 180 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 354 kavram tekrarlardan oluşmaktadır.
- En çok kullanılan özel isimler ve sayıları aşağıdadır.

SIRA	ÖZEL İSİM	KULLANIM SAYISI
1	Harpagon	35
2	Süleyman	34
3	Jacques Usta	30
4	Ayvalık	27
5	Atatürk	21

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 6'sı deyim olarak kullanılmıştır. Bu oran 580 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 475 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 105 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.

- En çok kullanılan deyimler ve sayıları aşağıdadır.

SIRA	DEYİM	KULLANIM SAYISI
1	Karar ver-	6
2	Adım at-	5
3	Yararlı ol-	5
4	Şaka yap-	5
5	Sahip ol-	5

- “*da*”, “*de*” bağlacı değişik anlamlarıyla kitapta 165 defa kullanılmıştır.
- “*mi*”, “*mi*”, “*mu*”, “*mü*” soru eki değişik anlamlarıyla kitapta 52 defa kullanılmıştır.
- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 3’ü , mecaz anlamda kullanılmıştır. Bu oran 221 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 151 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 70 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.
- En çok kullanılan mecaz anlamlı kelimeler ve kelimelerin sayıları aşağıdadır.

SIRA	MECAZ	KULLANIM SAYISI
1	Kız-	15
2	Yol	7
3	Gel-	5
4	Kat-	4
5	Dolu	4

- Ders kitabındaki kelime ve öbeklerin % 0.4’ü terim anlamda kullanılmıştır. Bu oran 50 kavramı karşılamaktadır. Bu kavramlardan 38 tanesi çeşit olarak kullanılmıştır. 12 kavram ise tekrarlardan oluşmaktadır.

3. Değerlendirme

- Çalışmada ders kitabında bulunan 18 metin kelime serveti bakımından incelenmiştir.
- Kitabın tamamında 12276 kelime, 11094 kavram bulunmuştur.
- Metin başına ortalama 682 kelime ve 616.33 kavram düştüğü belirlenmiştir.
- Kitaptaki kavramların % 29 çeşit olarak kullanılmıştır. Metin başına düşen çeşit kavram sayısı 311.5’ tir.
- Çeşit kavram sayısı dikkate alınarak değerlendirme yapıldığında kitabın kelime serveti bakımından zayıf olduğu görülmektedir.

- Toplam kavram sayısı ile çeşit kavram oranı arasında ters ilişki göze çarpmaktadır. Kavram sayısı arttıkça çeşit kavram oranı azalmakta; kavram sayısı azaldıkça çeşit kavram oranı artmaktadır.
 - Kavramların 3175 tanesinin çeşit olarak kullanıldığı, 7936 kavramın ise çeşit kavramların tekrar kullanımları olduğu belirlendi
-
- Sözlükte bulunmadıkları için özel isimleri çeşit kavram sayısından çıkarırsak bu sayı $3175-534 = 2641$ 'e düşmektedir. Bunun dışında kelime serveti olarak sayılmayacak olan gün, ay, yıl isimleri, sayılar, bağlaçlar, soru eklerini çıkarırsak kavram sayısı daha da azalacaktır.
 - Metinlerin kavram sayıları arasında büyük farklar vardır. Bazı metinler 80-130 kavram içermekteyken, bazı metinlerde 1000-1200 kavram bulunmaktadır.
 - Şiir türündeki metinlerin kavram sayısı bakımından düşük olmaları normal kabul edilebilir. Ancak, makale, deneme, gezi yazısı, anı gibi türler arasında fazla fark bulunmamalıdır.
 - Metinlerde, öğrencilere aşamalı olarak kelime serveti sunulmamıştır. Bir metin 931 kavram içerirken bir sonraki metin 1196 kavram sunmakta, bir sonraki metinde ise bu sayı 453 kavrama düşmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmamızda 2005 Türkçe dersi öğretim programına göre hazırlanan Özgün Yayınları 6. sınıf ders kitabını kelime serveti bakımından değerlendirmeye çalıştık. Kitaptaki 18 metin incelenmiş ve bu bölümlerde toplam 12276 kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı başka kelimelerle birlikte kavram oluşturduklarında ise 11094 kavramlık bir havuz oluşmuştur. Bu kavram havuzunun 3175 çeşit kavramdan oluştuğu görülmüştür. Bu verilerin kitabın bölümlerine göre dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir : Metinlerdeki toplam kavram sayısı 11094, kavram çeşidi, 3175 olarak belirlenmiştir.

Kelime servetini değerlendirmeye çalıştığımız 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlere baktığımızda, kavram sayısı fazla olan metinlerde kullanılan çeşit kavram oranının düşük olduğu görülmüştür. Şiirlerde ise kavram sayına göre kullanılan çeşit kavram oranı daha fazladır. Ancak şiirler kısa anlatımlı oldukları için öğrencilere fazla çeşit kavram sunamamaktadır. Bu nedenle kitaplara konulan metinler, daha çok öğrencilerin seviyelerine ve ilgi alanlarına yönelik anı, gezi yazısı veya öykü türlerinde olmalıdır. Ayrıca çalışmamızda karşılaştığımız bir başka durum, metinlerin uzun olması ve öğrencilerin düzeylerinin üzerinde olduğudur. Zira öğrenci uzun metinleri anlamakta sıkıntı yaşadığı metinleri okumamakta veya okuduğundan yeterince faydalanamamaktadır.

Kitapta metinler temalar halinde verilmiş olup her temada farklı türlerle metinler öğrencilere sunulmuştur. Özellikle olay yazılarında metinlerdeki sözcük sayısı fazla olduğundan öğrencinin dikkati dağılabilmektedir.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler; farklı edebi türlerden, klasik ve çağdaş, Türk ve dünya edebiyatından seçilmelidir.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler, öğrencilerin söz dağarcıklarını geliştirebilme kapasitesine sahip olmalıdır. Bu nedenle, söz konusu metinlerin, edebi türler dışındaki, konuşma

dilinin özelliklerini gösteren, öğrencilerin gündelik yaşamlarında karşılaşılabilecekleri farklı yazı örneklerini de (gazete ve dergi yazıları v.s) içermesi gerekir.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler, öğrencilerin duyu ve düşünce dünyalarını geliştirecek özellikte olmalıdır.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler, Türkçe öğretim amaçlarına uygun olarak, kapsamı ve sözcükleri açısından öğrencilerin gelişim seviyesine uygun olup onları geliştirecek düzeyde olmalıdır.

Söz varlığı araştırmaları, sadece Türkçe ders kitabı için değil anadili öğretiminde belirli görevler üstlenen ve çocuğun zihnini şekillendirecek kavramların öğrenildiği diğer ders kitapları için de yapılmalıdır.

Öğrencilerimizin söz varlıklarını geliştirme açısından ders kitapları son derece önemlidir. Ancak 6. sınıf öğrencilerimiz için hazırlanacak kitapların kelime serveti açısından gereken ölçütler üzerine yeterli çalışma olmadığından öğrencilerimize kazandırılacak kavram sayısı hususunda da kesin bir hedef bulunmamaktadır. 6. sınıf öğrencileri için hazırlanan ders kitaplarının kaç kavram içereceği konusunda çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılacak çalışmalar ile öğrencilerimize kazandırılması gereken kavramlar ve kavram sayıları ile ders kitapları daha sağlıklı hazırlanacaktır. Bu sayede hedefler belirlenecek ve bu hedefleri kazandıracak nitelikte kitapların hazırlanması gerektiği görülecektir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Muhammet Sani, **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Yeryüzü Yayınları, Ankara, 2004
ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayım/Basım, İstanbul, 1998.

AKSAN, Doğan, **Türkçenin Söz Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004

AKSAN, Doğan, **Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara,2006.

AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

ALTINTAŞ, Güldane, BURSALIOĞLU, Yeliz, **6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**, Özgün Yayınları, Ankara, 2006.(Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.06.2006 tarih ve 293 sayılı kararı ile 2006-2007 öğretim yılından başlayarak 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

ARSLAN-KUTLU, Hilal, **MEB İlköğretim 6., 7. Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.

BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK,Ankara, 1986.

BAŞTÜRK, Mehmet, **Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadil Olarak Edinimi**, Pegem A Yayınları, Ankara, 2004.

BAYSAL, Ahmet Deniz, **7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Serveti Bakımından Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2007

BEYRELİ, Latif; ÇETİNDAG, Zerrin ve CELEPOĞLU, Ayşegül, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005

BİLGİN , Muhittin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

BOZKURT, Fuat , **Türkiye Türkçesi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

- CEMİLOĞLU, Mustafa, **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Alfa Yayıncılık, Bursa, 2001.
- ÇİFTÇİ, Musa, **Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1998.
- DEMİR, Celal , **Türkçe/ Edebiyat Öğretimi ve Kişisel Kelime Serveti**, Milli Eğitim Dergisi, 2006.
- Dil-Kültür/Türk Dili**, <http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, "**Yirmi Birinci Yüzyıla girerken millî kimlik Oluşturmada Dilin Önemi**", Türk Dili, S.579 (Mart 2000)
- ERKMAN-AKERSON, Fatma, **Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış**, Multilingual Yayın, İstanbul, 2000.
- GENCAN, Tahir Nejat, **Dilbilgisi**, Ayraç Yayınları, Ankara, 2001.
- GÖĞÜŞ, Beşir, **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Gül Yayınevi, Ankara, 1978.
- GÖKER, Osman, **Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1-2-3**, MEB Yayınları, Ankara, 2001.
- GÜNEŞ, Firdevs, **Okuma Yazma Becerilerini Geliştirme**, Çoluk Çocuk Dergisi, 18, 2002.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin, **Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1994.
- KAPLAN, Mehmet, **Kültür-Dil**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1996.
- KARAKUŞ, İdris, **Metinlerle Anadili Öğretimi**, Bilge Dergisi, 10, 1996
- KAYAALP , İsa, **İletişim ve Dil**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- KOÇAK, Hikmet, **Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesi İle İlgili Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.
- KORKMAZ, Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2003
- KöKSAL, Ayten, **İlköğretim 1. Kademe 1.2.3. Sınıf Öğrencilerine Türkçe Derslerinde Sunulan Metinlerde Türkçenin Öğretilmesi ile İlgili Sorunların İrdelenmesi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1998.

MARSHALL, Julia, **Anadili ve Yazın Öğretimi** (Çev. Cahit KÜLEBİ), Başak Yayınları, Ankara, 1994.

MÜTEVELLİOĞLU, Begüm, **İnsana Has Bir İletişim Sistemi; Dil, İnsanın Kaderi; Düşünme, Anlaşılması Güç Bir Muamma; İnsan...**, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/desenyazilari/1sayi/begum.html>

ÖZÖN, M. Nihat, **Kelime Hazinesi**, İlköğretim, 19(367)

PEHLİVAN, Ahmet, **Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları**, www.tomer.ankara.edu.tr/dildergileri/122/84-94.pdf

PORZİG, Walter, **Dil Denen Mucize**, (çev: V. ÜLKÜ), Ankara, 1985.

SAĞIR, Mukim, **Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

SENİH, Safvet, **Kelimeler Armonisi**, Işık Yayınları, İstanbul, 2004.

SEVER, Sedat, **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

SEZER, Ayhan, **Türkçe Öğretimi ve Sorunları**.

SİNAN, Ahmet Turan, **Anadili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler**, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırma Dergisi, C.4, S.2, 2006

ŞAHİN, Hatice, **Türkçe Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2004.

TOPALOĞLU, Ahmet, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

TOPBAŞ, Seyhun, **Dil, Anadil ve Türkçe Öğretimi**, <http://www.bilgicik.com/yazi/dil-anadili-ve-turkce-ogretimi-turkce-ogretimi-2-bolum/>

TOSUN, Cengiz, **Anadiliyle Amaç Dilin İlişkileri ve Etkileşim Alanları Üzerine**, Türk Dili Dergisi(Dil Öğretimi Özel Sayısı), 1983.

TOSUNOĞLU, Mesiha, **“Kelime Servetinin Eğitimdeki Yeri ve Önemi”**(<http://www.meb.gov.tr>).

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998

UĞUR, Nizamettin, **Anlambilim / Sözcüğün Anlam Açılımım**, <http://www.nizamettinugur.gen.tr/?act=7&lang=1&textid=65>.

UYGUR, Nermi, **Dilin Gücü: Denemeler**, MEB Yayınları, İstanbul, 1962.

ÜSTÜNER, A. , **Anadille Eğitim ve Türkçe**, Birses, 2003

VARDAR , Berke, **Dilbilim Yazıları**, Multilingual, İstanbul, 2001.

www.pro-tran.com/tr/Sprachen-Informationen/Sprachen-Informationen

YALÇIN, Alemdar, **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

YALÇIN, Süleyman Kaan, **İlköğretim 1. ve 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurlarının Eğitsel Açıdan Değerlendirilmesi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2005.

YANGIN, Banu , **Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Sunumu**, <http://www.egitimciyiz.com/v2/modules/mydownloads/viewcat.php?cid=8&orderby=hitsD>

YAPICI, Şenay, **Çocukta Dil Gelişimi**, Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1), www.insanbilimleri.com/makaleler/egitim_bilimleri/Cocukta_Dil_Gelisimi.pdf